श्री विमलक्मार मन्नालालजी चौरडिया: वह कामराज प्लान है, यमराज प्लान है, कौन सा है, इससे मुझे मतलब नहीं है। लेकिन यह जो यादवी फैल गई है उस यादवी की चर्चा विशेष रूप से न हो। दूसरे दलों की ग्रोर लोग भ्रा : प्ट न हों यदि उसकी चर्चा की जाय. इसको रोकने के लिये, उनकी जवान पर ताले लगाने की दिष्ट से ग्रौर इस खयाल से कि जो कांग्रेस की ग्रापस की लडाई की वजह से व्हैक्यम हो रहा है उसमें कोई ग्रौर घुस नहीं श्राए, उस पर कलमबंदी के लिये, लेखनी पर प्रतिबंध लगाने के लिये, उसका विशेष उप-योग लिया जा रहा है। माननीय उपसभाष्यक्ष जी, अगर हमारे कांग्रेस के सत्तारूढ दल के लोग आज भी इसके बारे में सिन्सियर हैं कि हमारे देश में संकट की स्थिति बनी रहनी चाहिये तो मैं उनसे ही प्रश्न करता हं: क्या वे कभी ग्रपने दिल पर हाथ रख कर कहते हैं कि जितना संकटकाल के लिये हमें सन्नद्ध रहना पाडिये और उसके लिये हमारे राष्ट्र को आगे बद्दाना चाहिये और दैनिक जीवन में वैसा माचरण करना चाहिये, वैसा क्या हम कर रहे हैं ? वैसे तो यहां पर याजी जी अपनी झेंप मिटाने के लिए संभवत: कह दें कि हम बराबर कर रहे हैं। मगर दिल से पूछें तो संकट की स्थिति हमें . .

उपसभाध्यक्ष (श्री महावीर प्रसाद भागंव) : श्रव श्राप श्रपना भाषण बाद में जारी रिखयेगा ।

ANNOUNCEMENT RE: GOVERN-MENT BUSINESS

THE MINISTER OF PARLIA-MENTARY AFFAIRS (SHRI SATYA NARAYAN SINHA): With your permission, Sir, I rise to announce that Government business in this House for the week commencing 9th March, 1964, will consist of:

> Further consideration and return of the Appropriation (Rail

ways) Bill, 1964, as passed by Lok Sabha.

3412

- Further consideration and passing of the Drugs and Cosmetics (Amendment) Bill, 1963, as reported by the Joint Committee of both Houses.
- 3. General Discussion on General Budget for 1964-65.
- Consideration and return of the Appropriation Bills relating to the following:—

Demands on Account (General); for 1964-65.

Supplementary Demands for Grants (Railways) for 1963-64.

Supplementary Demands for Grants (General) for 1963-64.

As the above business is not likely to be completed by 13th March, I suggest, Sir, that the House may be pleased to sit on Monday, the 16th March, and Tuesday, the 17th March, if necessary.

THE VICE-CHAIRMAN (SHRI M. P. BHARGAVA): The House stands adjourned till 2.30 p.m.

The House then adjourned for lunch at one minute past one of the clock.

The House reassembled after lunch at half-past two of the clock, the Deputy Chairman in the Chair.

RESOLUTION RE: ENDING STATE OF EMERGENCY—continued

THE DEPUTY CHAIRMAN: Mr. Chordia.

श्री दिमलकुमार मन्नालालजी चौर-ड़िवा : उपसभापति महोदय, में जो चर्चा कर रहा था उसमें इस बात पर प्रक श डाल रहा था कि यह जो संकटकाल है तथा जो कांग्रेम में संकट उपस्थित हो गया है ग्रीर उसको ठीक करने की दिष्ट से ही इस संकट को जारी रखना हमारी सरकार स्रावश्यक समझती है। यह स्वाभाविक है कि हमारे माननीय सदस्य चाहेंगे कि मैं इसके बारे में कुछ तथ्य रख्, तो मैं उनके सामने वर्तमान के कुछ तथ्य रखना चाहता हूं जिससे उनको इस बात की तसल्ली हो जायेगी कि कांग्रेम का संकट टालने के लिए ही यह कोशिश हो रही है। इसका सीधा भ्रयं यह है कि इस संकट को जारी रखने से ग्राप लेखनी पर प्रति-बन्ध लगाये रखना चाहते हैं, बोलने पर प्रतिबन्ध लगाये रखना चाहते हैं भ्रौर जिस तरह से कृष्ण भगवान के सामने यादवों की खीचातानी चल रही थी वैसे ही हमारे प्रान्तों में इस समय चल रही है श्रौर उसी को टालने **के लिए** इस इमरजेंसी को रखाजारहाहै। विरोधी दलों को भी दबाने के लिए भ्राप इस इमरजेन्सी के हथियार को ग्रपने हाथ में रखना चाहते हैं। मैं माननीय मन्त्री जी से प छना चाहूंगा कि क्या कारण है कि जब कन्नमवार महाराष्ट्र के मुख्य मन्त्री थे तो उस समय श्राचार्य म्रर्ते म्रौर नागपुर के दो पत्नकारों को डी० म्राई० म्रार० के मन्तर्गत गिरफ्तार कर लिया गया ? जब कन्नमवार गये स्रौर नये मख्य मन्त्री श्राये तो उन्होंने इस खशी में उन्हें छोड दिया । या तो इन लोगों ने कोई गुनाह नहीं किया या या जिस तरह से पहले राजा महा-राजा जब गद्दी पर बैटते थे तो इस खशी में वे कैदियों को छोड़ दिया करते थे, उसी तरह से महाराष्ट्र के मुख्य मन्त्री जी ने भी श्रपनी खुशी में इन लोगों को छोड़ दिया । ग्राचार्य ग्रर्ते बी ग्रौर नागपुर के जो दो पत्नकारों को पहले गिरफ्तार किया गया या क्या उनको पहले गिरफ्तार करना जस्टीफाइड कहा जा मकता है और फिर बाद में छोड़ देना भी जस्टीफाइड है ? मैं इन दोनों बातों का जवाब चाहता हूं ?

श्री एल० एन० मिश्र (बिहार) : दोनों बाते जस्टीफाइड हो सकती है।

श्री विमलकुमार मन्नालालजी चौर-डिया : क्योंकि म्रापकी इस समय ब्रूट मैजा-रिटी है इसलिए प्राप हर बात को जस्टी-फाइड कह सकते हैं। ग्रापकी जो मैजारिटी है उसमें जब तक कमी नहीं होगी ग्राप दिन को रात कह सकते हैं स्रोर रात को दिन कह मकते हैं श्रौर यह दोनों चीजें श्रापके लिए जस्टीफाइड हैं। मगर ग्रापको ग्रपना दिल टटोलना चाहिये ग्रौर ग्रपने से पूछना चाहिये कि ग्रोवर नाइट ही एक भ्रादमी जो पहले कानून की खिलाफवर्जी करने पर गिरफ्तार किया गया था उसे नये मख्य मन्त्री के श्राते ही क्यों छोड दिया जाता है ? जब नये मन्त्री जी भाये तो वे लोग जो पहले कानून विरोधी समझे जाते थे वे एक दम श्रच्छे बन जाते है ? इसलिए मैं प्रार्थना करूंगा कि जैसा श्राप बतलाते हैं कि हमारे देश में संकट है तो इस चीज को दृष्टि में रख कर सरकार को कार्य करना चाहिये। जो छोटे छोटे लोग या पत्रकार गिरफ्तार किये जाते हैं जो ग्रापके लिटिल लिटिल नेहरू हैं, लिटिल लिलिटल लीडर हैं, वे स्थानीय ग्रधिकारियों पर दबाव डालते हैं और इस तरह की गड़बड़ करवाते हैं। इस तरह से इस कानून का दरुप-योग किया जा रहा है। हमारे देश में कुछ ऐसे संकृचित मनोवृत्ति के लोग हैं जो ग्रधि-कारियों से मिल कर श्रपना काम बनाने के लिए इस कानुन का दूरपयोग करवा रहे हैं। सतना में इस तरह के केसेज हुए हैं।

दिल्ली में जो गुड़ काण्ड हुम्रा है उसकी भी काफी चर्चा है मगर इस कानून का प्रयोग ऐसे लोगों के खिलाफ नहीं किया जाता है क्योंकि वे लो सत्तारूढ़ दल से सम्बन्ध रखते हैं। हमारे देग में संकटकाल की घोषणा की गई है भीर फिर भी कलकत्ते में इस तरह का काण्ड हुम्रा तो श्रापका की भाई० भार० कहां चला गया था?

श्री सी० डी० पांडे . दो दिन मे वहा सब चीज खत्म हो गई थी ।

श्री विमलक्मार मन्नालालजी चौरडिया : यह तो स्राप कलकत्ते वालों से पूछ सकते हैं जिनके ऊपर यह बात बीती । श्राज भी हमारे देश मे पंचगागियों की कमी नही है, प्रो पाकिस्तानियों की कमी नही है, प्रो चाइ-नीज की कमी नहीं है। श्राप यह बात ग्रच्छी तरह से जानते हैं कि संकटकाल की स्थिति को जारी रख कर ध्राप डी० ध्राई ० भ्रार० के म्रन्तर्गत लोगों को गिरफ्तार कर सकते हैं। म्राज जनता के ऊपर टैक्स का भार बहत बढ गया है ग्रौर सारे लोगों के दिमाग में यह बात है कि चीजों के दाम दिन पर दिन बढते ही चले जा रहे है मगर ग्राप सकटकाल की स्थिति को जारी रख कर उनकी जबान को बन्द कर देना चाहते है, उनकी लेखनी को बन्द कर देना चाहते है । हमारे जो सत्तारूढ दल के लोग है, मन्त्रिमण्डल के लोग है प्रमुख लोग है उनका व्यवहार संकटकाल की स्थिति की तरह नही लगता है। ऐसा लगता है कि इन लोगों के लिए कोई संकटकाल है ही नहीं। यह जो संकटकाल है वह जनता को दबाने के लिए ही है, उसको दबाने के लिए ही जारी रखा जा रहा है। श्रभी हमारे नन्दा जी ने श्रपना प्रवचन दिया तो क्या वे ग्रपने सारे दल के लोगों को, ग्रपने मन्त्र-मण्डल के सदस्यों से कहेगे कि वे मंकटकाल की स्थिति को ध्यान में रख कर उसकी ग्रत-भृति कर ग्राचरण करे[?] ग्राज देश में सच-मुच सक्रटकाल की स्थिति पहले से ज्यादा गम्भीर हो गई हैं 1 मह कि हम पहले से ज्यादा शक्तिशाली हो गये हैं सिर्फ कह देने से नहीं हो सकते हैं। ऐसा मुझे लगता नहीं है कि देश में संकटकाल की स्थिति को ध्यान में रख कर काम किया जा रहा है अगर किया जाता तो ग्राज हमारे यहां सैबोटेज के होते नहीं दीखते । नागपुर में श्राग लगी, कलकत्ते में हवाई जहाज हुगली नदी में नष्ट ो कर गिर पड़ा, परश्रां हो जम्मू काश्मीर

में एक हवाई जहाज गिर पड़ा जिसका श्रमी तक पता नही चला । इससे पहले एक ग्रौर ह्वाई जहाज जम्मू काश्मीर में तार से टकरा कर गिर पड़ा। क्या ये सब चीजे संकटकाल की घोषणा से ली श्रनुभृति के श्रमाव का परिणाम नहीं हैं ? ऐसा लगता है कि हमारा शासन सकट काल की जो वास्तविक स्थिति है उसके ग्रनुभृति नही कर रहा है। वह तो इस समय सारे प्रान्तों में अपने श्रापसी झगड़ों में ही पड़ा हुआ है। आज हमें इस बात का श्रष्टसास करना चाहिये कि देश में जो एयर कैश या दूसरी सैबाटेज की घटनाये हो रही हैं वे क्यों हो रही हैं भ्रौर इनके पीछे किसका हाथ है ? हमें बीमारी की जड़ में जाना चाहिये सिर्फ बीमारी बोमारी कहने से काम नहीं चलेगा और न वह कम हो हो सकेगी। दूध का जला छाछ को फूक फूक कर पीता है और इस सकटकाल में भी हमें उसी तरह का ग्राचरण करना चाहिये था मगर मुझे दु:ख होता है कि शासक दल ने इसके अनरूप कार्य नहीं किया। शासक दल ने देश में सकट की स्थिति की तो घोषणा कर दी मगर उसके श्रनुरूप उसने कोई कार्य नहीं किया। इसलिये मेरी इस सरकार से यह प्रार्थना है कि भ्रगर वह सचमुच सकटकाल को महसूस करती है तो उसको ग्रपना सारा उसके ग्रनुरूप बनाना चाहिये । जनता को दबाने के लिये, किसी दल के लोगों को दबाने के लिये उसे कानून का दुरुपयोग नही करना चाहिये। दूसरे दल के लोगों को गिरफ्तार करके ग्रापका सकटकाल टलने वाला नहीं है, श्रापको इन लोगों को छोड़ देना चाहिये । इस समय जो स्थिति है वह सकट की स्थिति नहीं प्रकट करती है, यह तो कांग्रेस का अपना संकट है और उसी छिपाने के लिये संकट की स्थिति को जारी रखाजा रहा है। हमारी सरकार को इस सारी बात पर विचार करना चाहिये।

श्राज सारे राष्ट्र में सकट है, में इस बात को मानता हूं और स्थिति पहले से भी गम्भीर होती जा रही है। में यह भी मानता हूं कि इसका कारण कांग्रेस की उपेक्षा की नीति है, तुष्टीकरण की नीति है, दब्बुपन की नीति है गोर इसमें कोई श्रितशयांक्ति नहीं है। श्राज सरकार की नीतियों के ही कारण देश में संकट की स्थिति बनी हुई है। इसलिए में सरकार से प्रार्थना करूंगा कि वह इस बीज की जड़ पर जाये श्रीर उसको ठीक करे। इस तुष्टीकरण की नीति से काम बलने वाला नहीं है। हमारी जो शान्ति श्रीर तुष्टीकरण की नीति चलती श्रा रही है उसी से श्राज देश में संकट की स्थिति है श्रीर इससे काम चलने वाला नहीं है।

SHRI P. N. SAPRU (Uttar Pradesh): Why don't you make peace?

SHRI C. D. PANDE: With whom?

SHRI P. N. SAPRU: With China.

SHRI SHEEL BHADRA YAJEE: With aggressor he wants peace.

श्री विमलकुमार मन्तालालजी चोरद्विया : तो में भापसे निवेदन करना चाहंगा कि इस संकटकाल में श्रापको श्रपना श्राचरण, श्रपने रल का ग्राचरण ठीक रखना चाहिये। इस समय प्रान्तों में, वहां के शाहनशाहों में चीफ मिनिस्टरों में जो गडबड़ी चल रही है उनसे भी श्राप कहें कि संकटकाल की स्थिति को देखते हए उसी भाचरण से काम करें। (Interruption) तारिक साहब भी खश हो गये होंगे क्योंकि श्रब काश्मीर में उनकी भपनी सरकार बन गई है। भ्रभी तक वे वहां की सरकार के खिलाफ बातें कहा करते थे लेकिन श्रोवरनाइट में सब कुछ बदल गया । जहां नया मंत्रिमंडल श्राया कि हमारे तारिक साहब अब काश्मीर के बारे में विशेष चर्चा नहीं करते हैं, नहीं तो पहले ऐसा था कि काश्मीर में यह गड़बड़ हो रही है, तो यह जो मनोवृत्ति है, इस मनोवृत्ति को हम ठीक नहीं समझते हैं । हम ग़लत को ग़लत हहेंगे, बंकट की स्थिति को संकट मान कर चलेंगे,

खराब स्थिति होगी तो खराब मान कर चलेंगे और भ्रच्छी स्थित होगी तो भ्रच्छी मान कर चलेंगे । ऋगर यह शासन संकट की स्थिति मानता है तो यह मेरा नम्म निवेदन है कि वह उसके भ्रनसार भ्राचरण करे, खुद सरकार उसकी भ्रनभति भ्रोर चनता भी उमकी अनभति करे। शासन ज्यादा ग्रभन्ति करे तो ज्यादा भ्रच्छा होगा । वरन् इस संकटकाल की स्थिति की घोषणा के परि-णामस्वरूप जो कीमतें बढ रही हैं, जो जनता पर भार पड रहा है, उससे एक व्यर्थ का टेंशन लोगों के दिमाग में बढ रहा है और ग्रराजकता की भावना पैदा हो रही है। इसलिये या तो भ्राप स्वयं भ्रपना भ्राचरण सुधारें या इस संकटकाल की स्थिति से मिक्त ले करके भगवान का नाम लें या रघुपति राघव राजा राम जप करके संतोष करें। माधे मन से या दूतरफा सोचने से काम चलने वाला नहीं है। यही निवेदन है।

شری اے - ایم - طارق (جنوں اور کشنیر): میڈم **قیلی جی**ر مین -جہاں تک اس ریزرلیشی کا تعلق <u>ہے</u> میں اس کی مضلفی کرتا ہور -

श्री प्रकाश नारायण सप्रू: पूरी मुखालि-फत तो नहीं करेंगे ?

هری اے - اہم - طارق : آدهی کوں کا لهکی جہاں تک اس چیز کا تعلق هے جتنے نظر بند هیں اس ملک میں اور کانی هیر سے هیں ان کو چھوڑ دینا چاهئے - اگر وہ چھوڑے نہیں جا سکتے هیں تو اِن کے خلاف ج شکایتیں هیں ان کو عدالت میں گزا چاهئے - اس سے ایک صورت یہ چھوڑا ہو جائے گی که ملک کے جو

اس وقمعا همارے سامنے کوئی ایسی صمانت نهين هے که چين اور پاکستان الک الک یا مل کر هماری سرحدوں ہر حمله نہیں کرینکے اگر آج هندوستان كويه ضمانت مل جائے كه پاكستابي اور چین هندرستان کے علاقوں پر حمله نہیں کوینکے اور پاکستان کے لرگ ھندوستان کی سرحدوں کے اندر کو ہو کرنے کی کوشھی نہیں کویلگے تو ايمرجدسي بذات خود ختم هو جائيگي لیکی ان دونوں چیزوں کی همارے پاس کوئی ضمانت نهیں 🙇 بلکھ اگر هم دبیانت دارانه اور ایک هندوستانی کی حیثیت سے یہ جہور کرکے کہ ہم کسی جماعت کے اندر میں اس بات کو دیکھیں تو هم کو یه یکھن هو جانا هے که اس ملک میں ایمرجنسی ہے -

مهن مستر بهوپههن گیتا کی منظالفت اس لئے نهین کو رها هون که ولا محتملف جماعت کے مدید هین یا لیڈر ههن اور انہوں نے یه ریزولهشن بهرقعوں پر ان کی حمایت کی هے اور میرے دوست آنریمل پانڈے یه سمجھتے هیں که مین ان کا زیادہ هوں اور پانڈے صاحب کا کم سمبر ملک کا معامله سامنے هو تو جب ملک کا معامله سامنے هو تو اس میں افراد کی دوستی کے معلی کی اهمیت

[شرى اله - ايم - طارق] چلد لوگ یا جال جماعتین تیننس، آف اندّیا رولو کی مضالفت صرف اس. لئے کرتی ھھن که اس موجودہ سرکار نے اسے لاکو کیا ہے اس کو لوگوں میں يه غلط ياس بولنے كا موقعه نههور ملے کا که ةينس آف انديا رولز موجودة حكومت نے صرف اپنے سیاسی فائدة کے لئے لاکو کئے - بلکه ان کو يه يقين هو جائے كا اور همين عوام کو بھی یہ بتانا ہے که ڈینٹس آف انتیا رولو کی ضرورت اس ملک مهور ھے ، تھی اور آئے بھی کنچھ مدت کے لئے رہے کی - ایسرجنسی کے معلی یه نهیل هیل که هناری ملک مهل جنگ هو تب ايسرجنسي پيدا هوتي هے - ایسرجنسی اس رقت بھی پیدا ھوتی ہے جب ملک کی سرحدوں کو خطرة هو يا ملک کے اندر کنچو غیر ملکی لوگ ماک کے رہنے والوں کی مده سے افراتنری پہیلاتے میں۔ سازشیں کرتے ہوں، اور ملک کے رسل و رسائل اور خوراک کے پہلجانے کے التظامات میں یا دوسری چیزوں کو جن کا شہری زندگی پر اثر پوتا هو وركفا يوى أيمرجنسي هے - كچو تهين تو اس ماحول کو قائم رکهنا نهایت ضروری ہے - میں ان دوستوں کے ساتھ اتفاق نہیں کر سکتا جو یہ کہتے ھیں کہ ملک میں ایبرجلسی نه هو - چینی حمله سے پہلے بھی اس ملک میں ایسرجلسی تھی اور چیلی حمله کے بعد تو ایمرجلسی کی ہے حد ضرورس 🙇 - 3421 Resolution re ending [6 MAR. 1964] state of emergency 3422 رولو الگو کئے گئے هيں اور يه اس لئے لاکو کئے گئے ہیں که ملک میں خوراک کی قیمعیں نه بوهیں اور ملک مهی رسل و رسائل کو نقصان نه پهلھے - اور ملک مهن مذهب کے نام ہو فسادات نه کرائے جائیں -श्री प्रकाश नारायन सत्रु ये सब चीजें हो रही हैं। شری اے - ایم - طارق : یه سب

جهزين هو رهي هين اس مين مهن آپ سے اتفاق کرتا ہوں لھکون حکوست کی توجه اس طرف دلانا جاهتا هون کہ جوں چیزوں کو روکئے کے لگے اس کو لاکو کھا گھا تھا ان کے روکلے میں اس کا صحیم دد تک استعمال نهین کہا گیا ہے ۔ اس کی کئی وجوہات هو سکتی هیں - ایک وجه یه هے که همارا جو کلمچر هے ولا بد قسمتی سے کئی ہزار سال پرانا ھے اور بھک وقت هم اس کو ختم یهی نههن کر سکتے میں - همارا کلجور ایک شرافت کا ھے ، ہزرکی کا ھے اور رواداری کا ھے اور تهذون جهزون مهن هم مارے جاتے هين -

एक मानमींय सदस्य : कीन कीन चीजे ?

شری اے - ایم - طارق : بورکی، شرافت اور رواداری اور اس کی مثال ميں خود کهرا هيں۔تو ان تينوں چيزوں سے همیں نقصان هوتا هے - میں یه سنجهتا هون که یه ایک بهت بوا

کے کہال سے آپ ہجھلے دو مہنفوں میں دیانت داری سے دیکھیں کہ کشبیر کے الدو کالمے ایسے کیسین ہوئے ہیں تو آپ کو یقین هو جائے کا که اس ملک میں ایمرجنسی کی ضرورت ہے -پاکستان کی سازشوں کے خلاف یا ا چھن کی سازشوں کے خلاف ھی ايمرجنسي كي ضرورت نههن ه بلكه-اس لئے بھی ایسرجنسی کی ضرورسہ هے که اس ملک میں کنچه لوگ، مذھب کے نام پر ذاہ پات کے نام پر سوشلؤم اور سرمایاداری کے نام ہر اندرونی کو ہو کرنا جامعے میں اور۔ کو ہو ہوئی بھی ھے - جہسے بلکال، مين هوئي اور دلي مين استرانكين ِ ھو رھی ھیں، ہونے ہونے کارخا وں میں، ٔ اسٹرائکھن ھو رھی ھھن۔ تو۔ آج۔ اس ملک کو س وقت جنگی حالات کا ساملا هے - هماري سرحدوں پر ايك، طرف هماری فوجهن ههن اور درسری ۱ طرف چیلی فوجیں هیں اور ایک طرف هماري فوجهن هين درسري طرف هاكستاني فوجيس اور حالاس الهسے مدین کہ کوئی یہ تہدی کہم، سكتا هي كه كس وقت كيا هو جائي -جس ملک مهر جب اطمینان نه هوه جب سرحدوں کے رهائے والوں کو . پورایقین نه هو که کیا هو سکا هے۔ تو ملک میں ایموجنسی خود ھی۔ هیدا هو جاتی هے - ان چیزوں کو روکلے کے لئے یہ دیفنس آف اندیا:

دوسرے ملک کا حامی قرار دیا جائے اور اس ملک مہی فساداس کرائے جائیں اور ملک کے نظام کو خواب کہا جائے تو سوکار کا فرض ہے کہ ایسا کرنے والے او وں پر قانون استعمال کہا جائے ۔

اس کے ساتھ ساتھ ھم کو یہ بھی ديكهنا هے كه ملك مهن مام چهزين جو ہستیاب ہونی چاہئیں ان کے دام مهلکے هو گئے هیں اور اس پر قهفينس آف انتها رولو استعمال كونا چاهیئے ۔ دنیا کے تبام ملکوں میں يسا هوا هے جهار ايمرجلسي كا اعلان هوا - ايمرجلسي کے معنی يه تههن ههن که څو منځالف هے ، جو أهوزيشن مهن هے اس هر اس كو استعمال کھا جائے - قیندس آف اندیا رولز کے معنی یه هیں که ملک کا اندرونی أمن هر لهست پر قائم رکها جائے -۔ **قینلس آف ان**ڈیا ہولو کے بعد معلی نہیں میں کہ جو شغص سرکار کے خُلاف نعود لكاتا هي اس كو پكوا جائے -ایسرجلسی کے معلی یہ میں کہ جو الهکسپلائمت کرنے کی کوشش کرے اور رمایا کو پریشان رکھے اس پر ڈیفینس آب اندّيا رولو كا اطلاق ا هونا الماهدُم - ا چاہے وہ قهمتوں کے ہارے مهر، چاہے ولا استاوائکوں کے بارے سین ہو - چاہے ولا رسل و رسائل کو روکلے کے بارے مہی . هو -- ينهان أيك فلطني فنزور الهوثني 🐞 -۔ جو بعض دوستوں سے یہ کہا نہ ہم اس

[شری اے - ایم - طارق]
طام ہے اور جرم ہے کہ اس ملک میں
رھنے والے کسی آدمی کو پاکستانی
کہا جائے - میں سمجھتا ھوں مستر
سیرو اور آنریبل پانڈے میری اس
بات میں حمایت کرینگے کو یہ بھی
ایک بہت ہوا جرم ہے کہ علی محمد
طارق کو پاکستانی کہکر بد نام کیا

श्री प्रकाश नारायण सप्रू: मैंने कभी नहीं कहा।

श्री प्रकाश नारायण सप्रू: उनको भी नहीं कहा ।

شری اے - ایم - طارق : کسی مسلمان کو اس ملک میں پاکستانی کہکر اس کی جان و مال کو خطرہ میں ڈالٹا یہ بھی ایک خطرناک سازش ہے اور جو ایسا کرے اس کے خلاف دیفنس آف انڈیا رولز کو فورآ استعمال کرنا چاھیئے - صوف اس لئے کہ وہ اقلیت فرقہ کا ہے ، کرشچین ہے ، مسلمان ہے ، بدھ ہے یا سکو سے ، وہ ایپ مسلمان ہے ، بدھ ہے یا سکو سے ، وہ ایپ سیاس مقصد کے پیھی نظر کسی سیاس مقصد کے پیھی نظر کسی

ک ایمرجلسی نهیں۔ مانتے عیل که وزیروں کے گھر مھی شائنی ھو تو ایس مهن بنجلی لکالی جائے ۔ اگر کیهن شادی هرتی هے دو هم اس مهن بعولی بھی لکاتے میں اور ہارتی بھی دیتے ھیں ۔ ھم ایک بہت ہوے ملک کے رہلے والے میں - انگریزوں کے زمانت مهن بهی بال روم ذانس هوته ته اور لوک نالت أوكلب مهن جاتے تي -ایک دوم کے معیار کو بلند رکھنے آئے لئے اور ایے مارلس کو بللد کرنے کے لئے انسان کو یہ سب کرنا پوتا ہے اور مهن سمجهتا هون که اس قسم کی چهزین همهن کرنی چاههئن -- رزنه هم الوگون کو په معلوم هوکا که شکست څورده فعلیت پیدا هر کئی هے جو همین ملک میں پیدا کرنی نہیں ہے ۔۔ ہنیں ایقے لوگوں کو یہ نہیں بغانا ہے کہ ہم بالكل هي خدم هو كلي ههن اور بالكل چينهوں نے همين کیا لیا ہے ۔

تہیں - بلکہ هم نے اپلے اوگوں کے فاوں میں ایک جذبہ پیدا کرنا ہے که ھم جھلھوں کے، ھاکستانھوں کے حملہ کا مقابلہ کریں کے - سپرو ساحب نے ابھی فرمایا ہے اور میں ان کی رائے کی قدر كوتا هول كه اكر همارا معامله جهير کے ساتھ پر امن طریقہ پر اور باعزت طريقة پر حل هو جائے تو رآ كونة چاھئے ۔ اگر ھاکستان کے ساتھ بھی ہا عدم طویقہ ہو منے هو جائے تو هم کو طے کرنا چاھئے اور یہ منازی پالیسی 3 R.S.—3.

کے مطابق ہے لیکن جہاں هماری عوسه هدارے ملک کی حالمهما پر اثر انداز هو توهنهن أسر كبهى نهين مائلا چاهنے وہ جهیں هو ۽ پاکستان هو، دنها ھو ۔ کیوں که اگر هم ویسا کریں کے تو مناری مندوستان کی شان اور مندوستان کی تاریخ کو بدلقا ہوتا ہے جو هم نہیں بدلیں کے 🗕 کیوں که هم هدورستانی جانتے هیں که همارے کلنجر میں وہ بات شامل ۔ آبے سے کئی سو برس پہلے هندوستان پر سکندراعظم کے حملہ کے ک پررس کی شکست ھولی تھی تو اس نے پورس سے پوچھا -میں ددآپ کے ساتو کیا سلوک کروں ? ee اور پورس نے کہا ۔۔ دہ وهی جو ایک بادشاہ کو بادشاء کے سالم کرنا چاھئے۔۔ ہے مدوستان کے للجر کا ایک موف نبونه هے - تو هم دنها کے لوگوں سے جو بات چیمت کریں کے وہ ایک آزاد ملک کی حیثهمی سے کریں کے ۔ یا عوس غیری کی حیثیت سے کریں کے ۔ ہم ولا قیصله نهیں کرینکے جو همارے ملک کی سائنهمی هباری تاریخ اور هباری حالات کے مطابق ند ھو ۔

سرکار سے معینے اس بارے میں در تهن باتين كهلى هين – تهتلس أف انقیا رولز کا اطلاق ایسے لوگوں ہو بھی ھونا چاھئے جو اخباروں کے ذریعہ، کتابوں کے ذریعہ، تتریروں کے ذریعہ اس ملک کی سالمیت کو خطرہ میں ةالته هين أور أس مين كوثي وايت

ایسرجنسی کے معلی یہ هیں که جو ملکی حالات کے مطالف کام کرتے هیں ان کے بارے میں قانون کو آکبھی نہیں دیکھنا چاھئے که کرنے آرالا کون هے اس کا مقیدہ کیا هے – مذهب کیا هے – اگر فلط کرتا هے کوئی بھی کہتا ہے تو اس کو قانون کے ساملے کہتا کرنا چاھئے –

فوسري گذارش په هے که جاتابے فير ملكي لخبار نويس اس ملك مين آتے میں ان کے خلاف بھی اگر مم کو شكايتهن ملين أورا ولا شكايتهن أيسي ھوں جو تیفلس آف انڈیا کے تصت آتی هیں تو هم کو کم سے کم اس شخص کو چا وہ کرنا چاھگے ۔ میں نے کل هوم ملسلار اهب کی خدمت میں ایک بات کی طرف، جو ایک جهوتي بات نههن هے ہوں بات هے، اس كى توجه دلائي تهي -- كشبهر مهن جب کو ہو هوئي اس سے نهویارک تاسز کے اسپیشل کارسپونڈنٹ کو کراچی سے فلائی کراکر دائی لایا گیا اور دائی سے کشبہر بہمجا گیا - جب که س کا یہاں دلی میں ایٹا ایک ارميوندند موجود في-He is meant for India. He has to report what is happening in India. تو اس نے ایسی غلظ باتهن لکههن **جیسا که اس** ئے یہ لکھا کہ وہاں کے مسلمان مندرس کے خاف میں ۔ ملدر سامران واله کے خلاف هيں -نت و حمله آوروں کے خلاف میں – یہر

[شرى اله - ايم - طارق] نهين هواي جاهيّ - جب هم يه لهوری سی رمایت کر دیتے هیں پهر همارے لیے ہوا مشکل هوتا هے کس كو يكوين - اكر طارق كوئي فلطي كوتا هے تو اس ہو ہا قاعدہ اس کا اطلق هونا جاهي - اكو ولا تينلس أف انديا رولو مهن أتا هے تو مقدمه جلفا چاھئے لھکن اگر وزیر صاحب نے سمجھا طارة تو اينا دوست هے تو يهر بوا مشكل هو جائم لا كسي ير هاته ةالغا – هماری لکے یہ درست نہیں ہے یہ کیلا که هدارے چند لوگ جو وہاں بنیٹھے ھیں وہ ھندوستان کے دشس میں ۔۔ جیسا که میں آپ کو یتین دلتا هوره باجيكي صاحب مجه أميد هي ناراض نهیں هوں کے عرصسلمان جو لس ملک میں بستا ہے وہ ہندوستاس کا دشمن نہیں ہے اور هر هندو جو اس هندوستان مهن رهتا هے وہ اس ملک لا لائل نہیں ہے ۔ کہوں که لائلٹی کسی توم کی، کسی مڈھپ کی ورالت نههن هے لهذا لي باتوں كو سركار كو ديكهدا جاهكي - اكر كانكريس ہارائی کے الدر کوئی شخص کسی السم کی سیاسی یا سناجی کو ہو کرتا ہے تو اس کو قانوں کے ساملے کہوا کرنا اُچاھکے ورند هم اثل بہاری باجیکی کے هاتھ ياس نههن بانده مكتم - اور جس وقت هم نے اس کو ہائشہ دیا اس وقت ہم جفتا سین فلط رائے پیدا کرتے ہیں که یه تو مطالنین کو دیا رہے ہی ۔ تو

لهكني هم جو مده ليقے هيں۔ تو سوچھے هين که جس سے امداد لي هے۔ اس سے مم نے فامی ہالی ہے۔ (Interruptions.) بولیالیکای چهورئے . . .

(Time bell rings.)

ایک طرف ایسا هوتا هے دہ آسام کی سرحدوں پر ہوی کو بر ھے --هلدو و مسلمان کی گو ہو ہے – پاکستان کی گو ہو ھے - چین کی کہ ہو ھے لیکن کل کے ھی المباروں میں تھا که ویسٹ جوملی سے کچھ لوگ آرهے هيں کارو هلس مهي ٿيلي ویزن کی قلم بنانے کے لئے ۔ اب یہ سرکار کو دیکھنا چاھئے که جب هماری سرحدوں پر اس وقت پاکستان کے ساته گو بو هے ، چین سے کو بو هے رفيرجيز آرهے هيں - جا رهے هيں ایسے موقعہ پر ایک فیر ملکی تیلی ويزن كيسرة واله وهال يهله جائيل كي-اب جب وا فلم بن جائے کی اور مندوستان کے باہر جائے کی تو بھر اتل بهاری باجیلی، مسلر طارق، یاجی مادت سے غور کیاں کے اور سرکار کہ عی همیں پته نہیں تھا - ان تمام چیز س کا قنلس آف انڈیا رولز کے سانه تعامی - جب ایدرجانس هے تو موف میرے اور ہاجپٹی صاحب کے لئے هي نهين هے -- ايموهلسي باهو کے نوگوں کے لگے بھی ہے ۔

حال میں اسے فلط هی نهیں۔۔اکر ید ان هارلهدنگری نه هو - تو بهت برا جهوت کہتا ھوں – جب اس نے دیکھا تھا که اس جلوس مهن هلدو ، مسلمان ، سکه سبهی اکلیے هیں پهر بهی ایسی غلط ہانھی کی ۔ لیکن سرکار ان کے خلاف ايكش نهيل ليتى هـ - اپنا دسيه بہیجلے کے بعد دوسرے دن وال س كراچي چلا كيا - جب داني مين نهويارك تائمز كا كارسپوندنت بهتها هے تو کر چی سے کارسپونڈنٹ کو آنے کی کیا ضرورت هے، تو سرکار کو ان چهزوں پر بهی نوجه کرنی جاهئے - یہ سب چيوين ديفلس آف انديا ﴿إيكم مين آتی هیں - کیوں که ان تمام چیزوں سے هندوستان کی شهریعه کو خطری هو سکتا ہے ۔ کسی فہر ملک میں بہتھے ھوئے کسی صاحب نے پڑھا کہ کشبہر کے مسلمانوں نے ھندووں کے خلاف ایجیٹیش کیا ہے تو اس کا کیا اثر هولا - اور جهان کهین هلدو زیاده عین وهان مسلمانون کی جان و مال کو اور جهال مسلمان زياده هول وهال هندو كى جان و مال كو خطرة هـ - ليكن ھم سوچتے ھیں که اکر ھم اس کے خلاف المشن لهل كے تو نه جالے اسريكة والے کیا کہیں کے ۔۔ فوجی امداد کا کیا مرا ـ عالنكه موا ورا كچه نبدن -آپ صدر ناصر کو دیکھگے اس نے روسہ انگریز و امریکه سدهی سے امداد لی ليعن ايلي ساري شرطين بهي متوالين

[شربی اے - ایم - طارق]

جہاں آپ طے کرتے ھیں کہ اس ملک کے اس کو بازنے کے لئے مسلو ہاجیئی اور طارق ھی سازش کر سکتے هیں، آپ کو دیکھنا چاهئے که باهر کے لوگ بھی کنچھ آیسے ههی چن کو اس ملک مهن سازش کونے سے بہت بڑا فائدہ ہوتا ہے:

THE DEPUTY CHAIRMAN: Fifteen minutes is the allotted time for discussion on Resolution. You wind up now.

هری اے - ایم - طارق : سیں ختم کر رہا ہوں کشبیر میں جو کچھ هوا هے: ایک طرف اگر آپ دیکھیں تو کشبیر کے لوگوں نے یہ دکھایا ہے که ان مین مذهبی سیاسی اور سماجی ایکتا ہے - دوسری طرف کچھ لوگوں نے سازشیں کیں اور بدقسمتی یہ ہے که میں ایک ایسی مصیبت میں آ گیا ہوں خود ذاتی طور پر

زاهد تدک نظرنے معجمے کافر جانا اور کافر یه سمجهتا هے مسلمان هوں مهر

اتل بهاری ساهب کهتے هیں اس لا نام على محمد طارق هـ - انور ماهب يه سمجته هيي اس كانام على رأم هے - ، بنده ، يهيد شری این - ایم - انور (مدراس):

خوامخوالا معهد كهون لاتے هو - مهور تو آپ کو کچه نهین سدجهتا -

ھری اے - ایم - طارق : میں نے کہا اسی لحماظ سے آپ کا نام آ لهایه - تو مهل یه سنجهتا هول که جب میں کشمیر کی بات کرتا ہوں میں جانتا ہوں ہماری سرحدوں کے اندر کر ہر ھوتی ھے اور بہت زوروں سے هوتی هے - کشمیر سے پاکستان میں آدمیوں کو کھیلیے کو لے جاتے ھیں - ابھی ۲۰ آدمیوں کو لے گئے یعنی ایک ہوے ملک سین ۲۲ آدمی ۱۰ ملت میں مار دیئے جائیں تو ية أيمرجلسي تهين تو كها هے -لیکن اینرجیلسی کے معلی صرف یه نہیں ہے کہ کاغذ پر آپ ایتجوجنسی لکھیں ۔ اس کے معلی یہ ھیں کہ اس کا جائز طور پر استعمال کرین هم يه معلوم كرين كه ۲۲ آدرميون کو جو اینہوش کیا گیا ہے اس کے پیجے سازش کیا ہے - هم نے اس سے پہلے کہا تھا که ایکسیلوزنس اور سهنگ کیسز هو رهے هیں - اب سرکار خرد کہم رهی هے پاکستان همارے هوائی جهازوں کو فلط واسته بتاتا هے اور بهی بهت سی باتین هین -یہاں بہت سے غیر ملکی ایجلت بیٹھے ہیں جو مقاسی لوگوں ہے مل کو ہمارے تیننس کے مووملت سے واقفیمت رکھتے ھیں، اس سے انکار نهیں هو سکتا - تو أن چیزوں کو روکئے میں اس قانون کا استعمال یے حد ضروری هے - اس قانون کا استعمال صوف متخالف جماعتون كو دبانے کے لئے نہیں ہونا چاھیئے۔ جاهے مسلم لیک هوہ جن سفکو هوہ اکالی هو اس ملک میں جو اندرونی طور پر سازش کرتے هیں ان کو دہانے کی ہے حد ضرورت ہے ۔ ان الفاظ کے ساتھ میں اس ریزولیشن کی منطاللت كرتا هول لهكن يهو أيك دفعه جو لوگ یکویه گئے هیں ان کی رہائی کی پررزور حمایت کرتا ھوں --

Resolution re ending

†शि ए० एम० तारिक (जम्मु श्रीर काश्मीर): मैडम डिप्टी चेयरमैन, जहां तक इस रेजोल्युणन का ताल्लुक है में इसकी मुखालफत करता हुं।

श्री प्रकाश नारायण सप्र : पूरी मखाल-फत तो नहीं करेगे ?

भी ए० एम० तारिक : भाधी कर्मगा लेकिन जहां तक इस चीज का ताल्लक है जितने नजरबन्द हैं इस मल्क में ग्रोर काफी देर से हैं उनको छोड़ देना चाहिए भ्रगर वो छोडे नहीं जा सकते हैं तो उनके खिलाफ जो शिकायतें हैं उनको श्रदालत में लाना चाहिये। इससे एक सूरत यह पैदा हो जायेगी कि मल्क के जो चन्द लोग या चन्द जमायतें डिफेंस भ्राफ इंडिया रूल्स की मुखालफत सिर्फ इसलिए करती हैं कि इस मौजदा सरकार ने उसे लागु किया है उनको लोगो में यह गलत बोलने का मौका नहीं मिलेगा कि डिफोंम भाफ इंडिया रूल्स मौजूदा हुकुमत ने सिर्फ ग्रपने सियासी फायदे के लिए लाग किए । बल्कि उनको यह यकीन हो जायेगा श्रीर हमें श्रावाम को भी यह बताना है कि डिफेन्स श्राफ इंडिया रूल्स की जरूरत इस मुल्क में है, थी और आगे भी कुछ मुद्दत के लिये रहेगी। एमरजैसी के माने ये नहीं हैं कि हमारे मल्क में जंग हो तब एमरजेंसी पैदा होतो है। एमरजेसी उस वक्त भी पैदा होती है जब मल्क की सरहदों की खतरा हो या मल्क के अन्दर कुछ ग़ैर मर्त्का लोग मल्क के रहने वालों की मदद में श्रफरा-तफरी फैलाते हैं, साजिशें करने में और महक के रस्ल व रमायल ग्रीर खराक के पहुंचाने के इन्तजामात में या दूसरी चीजों को जिनका शहरी जिन्दगी पर असर पडता हो रोकना भी एमरजेसी है। कुछ नहीं तो इस माहोल को कायम रखना निहायन जरूरी है। मैं उन दोस्तों के साथ इत्तफाक नहीं कर मकता जो यह कहते है कि मल्क में एभरजेमी न हो । चीनी हमले में पहले भी इस मल्य में एमरजेमी थी ग्रीर चीनी हमले के बाद तो एमरजेमी की बेहद जरूरत है। इस वक्त हमारे सामने कोई ऐसी जमानत नहीं है कि चीन और पाकिस्तान अलग अलग या मिल कर हमारी सरहदों पर हमला नहीं करेंगे। श्रगर श्राज हिन्दुस्तान को यह जमानत मिल जाय कि पाकिस्तान ग्रोर चीन हिन्द्स्तान के इलाकों पर हमला नहीं करेंगे ग्रौर पाकिस्तान के लोग हिन्दस्तान की सरहदों के अन्दर गडबड़ करने की कोशिश नहीं करेंगे तो एमरजेंसी बजाते खद खत्म हो जायगी लेकिन इन दोनों चीजों की हमारे पास काई जमानत नहीं है बल्कि भ्रगर हम दयानत दाराना और एक हिन्दुस्तानी की हैसियत से यह छोड़ कर के कि हम किस जमायत के अन्दर हैं इस बात को देखें तो हमको यह यकीन हो जाता है कि इस मुल्क में एमरजेसी है ।

state of emergency

मैं मि॰ भूपेश गुप्त की मुखालफत इस लिये नहीं कर रहा हं कि वे मुखतलिफ जमायत के मैम्बर है या लीडर हैं श्रीर उन्होंने यह रेजोल्युलशन पेश किया है बल्कि मैंने श्रवसर मौकों पर उनकी हिमायत की है भीर मेरे दोस्त मानरेबल पांडे यह समझते हैं कि मै उनका ज्यादा साथी हं श्रौर पाडे साहब का कम हं लेकिन हकीक़त यह है कि जब मुल्क

^{†[ ]} Hindi transliteration.

श्रिो ए० एम तारिफ़]

का मामला सामने हो तो उसमें अकराद की दोस्ती के माने कुछ नहीं रहते । मुल्क की महिमयत के ख्याल से श्राप पिछले दो महीनों में दयानतदारी से देखें कि काश्मीर के अन्दर कितने ऐसे केसिस हुए हैं तो श्रापको यकीन हो जायगा कि इस मुल्क में एमरजेंसी की जरूरत है। पाकिस्तान की साजिशों के खिलाफ या चीन की साजिशों के खिलाफ ही एमरजेसी की जरूरत नहीं है बल्कि इसलिये भी एमरजेंसी की जरूरत है कि इस मुल्क में कुछ लोग मजहब के नाम पर, जात-पात के नाम पर, सोशलिज्म ग्रीर सरमायादारी के नाम पर भ्रन्दरूनी गड़बड़ करना चाहाते हैं श्रौर गड़बड़ हुई भी है। जैसे बंगाल मैं हुई ग्रौर दिल्ली में स्ट्राइकें हो रही हैं, बड़े बड़े कारखानों में स्टूइकें हो रही हैं, तो भाज इस मुल्क को इस वक्त जंगी हालात का सामना है। हमारी सरहदों पर एक तरफ हमारी फीजें हैं ग्रीर दूसरी तरफ चीनी-फीजें हैं ग्रीर एक तरफ हमारी फौजें हैं और दूसरी तरफ पाकिस्तानी फौजें भौर हालात ऐसे हैं कि कोई यह नहीं कह सकता है कि किस वक्त क्या हो जाय । जिस मुल्क में जब इतमीनान न हो, जब सरहदों के रहने वालों को पूरा यकीन न हो कि क्या हो सकता हैं तो मुल्क में एमरजेंसी खुद ही पैदा हो जाती है। इन चीजों को रोकने के लिये यह डिफेंस भाफ इंडिया रूत्स लागू किए गए हैं भौर यह इसलिये लागू किये गये हैं कि मुल्क में खुराक की कीमतें न बढ़ें और मुल्क मैं घस्लो-रसायल को नुकसान न पहुंचे ग्रीर मुल्क में मजहब के नाम पर फसादात न कराये जाये ।

श्री प्रकाश नारायण सप्रूः यह सब चीजें हो रही हैं।

श्री ए० एम० तारिकः यह सब चीजें हो रही हैं, इसमें मैं श्रापसे इत्तफ़ाक करता ह लेकिन हुकूमत की तवज्जो इस तरफ दिलाना चाहता हूं कि जिन चीजों को रोकने के लिये इसको लागू किया गया था, उनके रोकने में इसका सही हद तक इस्तेमाल नहीं किया गया हैं। इसकी कई वजुहात हो सकती हैं। एक वजह यह है कि हमारा जो कल्चर है वो बदिकिस्मती से कई हजार साल पुराना है ग्रौर बयक वक्त हम इसको खत्म भी नहीं कर सकते हैं। हमारा कल्चर एक शराफत का हैं, बुजुर्गी का है ग्रीर खादारी का है। श्रौर तीनों चीजों में हम मारे जाते हैं।

एक माननीय सदस्य : कौन-कौन चीजें ?

श्री ए० एम० तारिक: बुजुर्गी, शराफत ग्रीर रवादारी ग्रीर इसकी मिसाल मैं खुद खड़ा हूं। तो इन तीनों चीजों से हमें नुकसान होता है। मैं यह समझता हूं कि यह एक बहुत बड़ा जुलम है और जुर्म है कि इस मुल्क में रहने वाले किसी भ्रादमी को पाकिस्तानी कहा जाय । मैं समझता हूं मि० सप्रू ग्रीर म्रानरेबल पांडे मेरी इस बात में हिमायत करेगे किये भी एक बहुत बड़ा जुमें है कि भ्रली मुहम्मद तारिक को पाकिस्तानी कह कर बद-नाम किया जाय ।

श्री प्रकाश नारायण सप्रः मैंने कभी नहीं कहा।

श्री ए० एम० तारिक: श्रापको मैं नहीं कहता हूं। बहरहाल किसी की इज्जत को, उसकी जानोमाल को ग्रीर उसके बच्चों को खतरे में डालना ये एक बहुत बड़ा जुर्म है ग्रौर इसकी तरफ ख्याल करना चाहिये। तारिक को न कहिये, हुमायूं कबिर साहब को कहिये

श्री प्रकाश नारायण सप्रू: उनको भी नहीं कहा ।

श्री ए० एम० तारिक: किसी मुसलमान को इस मुल्क में पाकिस्तानी कह कर उसकी जानोमाल को खतरे में डालना यह भी ए

खतरनाक साजिश है और जो ऐसा करे उसके खिलाफ़ डिफेंस प्राफ इंडिया रूल्स को फौरन इस्तेमाल करना चाहिये। सिफं इस लिये कि वो प्रकलीयत फिरके का है, किश्चिन है, मुसलमान है, बौढ है या सिख है, वो प्रपने सियासी मकसद के पेणेनजर किसी दूसरे मुल्क का हामी करार दिया जाये और इस मुल्क में फसादात कराये जायें और मुल्क के निजाम को खराब किया जाय तो सरकार का फर्ज है कि ऐसा करने वाले लोगों पर कानून का इस्तेमाल किया जाय।

इसके साथ साथ हमको यह भी देखना है कि मुल्क में भाग चीजें जो दस्तयाब होनी चाहिये उनके दाम मंहगे हो गए हैं भौर इस पर डिफेंस भाफ इंडिया रूल्स इस्तेमाल करना चाहिये। दुनिया के तमाम मुल्कों में ऐसा हुआ है जहां एमरजेंसी का ऐलान हुन्ना । एमरजेंसी के माने यह नहीं हैं कि जो मुखालिफ हैं, जो अपोजीशन में है, उस पर इसको इस्तेमाल किया जाय। डिफेंस ग्राफ इंडिया रूल्स के माने ये हैं कि मल्क का अन्दरूनी अमन हर कीमत पर कायम रखा जाये । डिफेंस भ्राफ इंडिया रूल्स के माने ये नहीं हैं कि जो शख्स सरकार के खिलाफ़ नारा लगाता है उसको पकड़ा जाय। एमरजेंसी के माने ये हैं कि जो एक्सप्लॉयट करने की कोशिश करे और रियाया को परे-भान रखे उस पर डिफेंस भाफ इंडिया रूल्स का इतलाक होना चाहिये, चाहे वो कीमतों 🗣 बारे में, चाहे वो स्ट्राइकों के बारे में हों, चाहे वो रस्लोरसायल को रोकने के बारे में हो। यहां एक गलती जरूर हुई है जो बाज दोस्तों ने यह कहा कि हम इसको एमरजेंसी नहीं मानते हैं कि वजीरों के घर में शादी हो तो इसमें बिजली लगाई जायें। भगर कहीं शादी होती है तो हम उसमें बिजली भी लगाते हैं भीर पार्टी भी देते हैं। हम एक बहुत बड़े मुल्क के रहने वाले हैं। श्रंग्रेओं के जमाने में भी बालरूम डान्स होते ये भौर लोग नाइट क्लब में जाते थे। एक कौम के मियार को बुलन्द रखने के लिये भीर भपने मौरत्स को बुलन्द करने के लिये इन्सान को यह सब करना पड़ता है। भौर मैं समझता हूं कि इस किस्म की चीजें हमें करनी चाहिये। दरना हम लोगों को यह मालूम होगा कि शिकस्त खुरदा जेहनियत पैदा हो गई है जो हमें मुल्क में पैदा करनी नहीं हैं। हमें भपने लोगों को यह नहीं बताना है कि हम बिल्कुल ही खत्म हो गए हैं भौर बिल्कुल चीनियों ने हमें खा लिया है।

नहीं, बल्कि हमने ग्रंपने लोगों के दिलों में एक जजबा पैदा करना है कि हम चीनियों के, पाकिस्तानियों के हमले का मुकाबिला करेंगे-सप्र साहब ने भभी फरमाया है भौर मैं उनकी यय की कदर करता हूं कि भगर हमाय मामला चीन के साथ पुरश्रमन तरीका पर भौर बाइज्जत तरीका पर हल हो जाये तो फौरन करना चाहिए। प्रगर पाकिस्तान के साथ भी बाइज्जत तरीका पर तै हो जाये तो हमको तै करना चाहिए। धौर यह हमारी पौलिसी के मुताबिक है लेकिन जहां हमारी इज्जत, हमारे मुल्क की सालमियत पर झसर श्रन्दाज हो तो हमें उसे कभी नहीं मानना चाहिये चाहे वो चीन हो, पाकिस्तान हो, दुनिया हो । क्योंकि भ्रगर हम वैसा करेंगे तो हमारे हिन्द्स्तान की शान भौर हिन्द्स्तान की तारीख़ को बदलना पड़ता है जो हम नहीं बदलेगें । क्योंकि हम हिन्दुस्तानी जानते हैं कि हमारे कल्चर में वो बात शामिल है। श्राजसे कई सौ वर्ष पहले हिन्द्स्तान पर सिकन्दरेग्राजम के हमले के भागे पोरस की शिकस्त हुई थी तो उसने पोरस से पूछा "मैं ध्रापके साथ क्या सलुक कहं"। धौर पोरस ने कहा--- "वही जो एक बादशाह को बादशाह के साथ करना चाहिए।" यह हिन्दुस्तान के कल्चर का एक सिर्फंनम्ना है। तो हम दुनिया के लोगों से जो बातचीत करेंगे वो एक प्राजाद मुल्क की हैसियत से करेंगे, बाइज्जत शहरी की हैसियत से करेंगे। हम वो फैसला नहीं करेंगे जो हमारे मुल्क की [श्री ए॰ एम॰ तारिक] सालमियत, हमारी तारीख़ भौर हमारे हालात के मुतासिक न हो ।

सरकार से मुझे इस बारे में दो तीन बातें कहनी हैं। डिफोंस माफ इंडिया रूल्स का इसलाक एसे लोगों पर भी होना चाहिए को प्रख्नवारों के जरिए, किताबों के जरिए, धकरीरों के जरिए, इस मुल्क की सालमियत को खतरे में डालते हैं भीर इसमें कोई रिम्रायत नहीं होनी चाहिए। जब हम यह पोड़ी सी रिमायत कर देते हैं फिर हमारे लिए बड़ा मुश्किल होता है कि किसको पकड़े। अगर लारिक कोई ग़लती करता है तो उस पर बाकायदा इसका इतलाक होना चाहिए । बगर वो डिफेंस भाफ इंडिया रूल्स में भाता 🕏 तो मुकदमा चलना चाहिए लेकिन भगर वजीर साहब ने समझा तारिक तो श्रपना दोस्त 🖁 तो फिर बड़ा मुश्किल हो जायेगा किसी पर हाथ डालना। हमारे लिए यह दुरुस्त नहीं है यह फहना कि हमारे चन्द लोग जो बहां बैठे हैं वो हिन्दुस्तान के दुश्मन हैं। जैसा कि मैं भापको यकीन दिलाता ह बाजपेयी शाहब मझे उम्मीद है नाराज नही होंगे हर मसलमान जो इस मुल्क में बसता है वो हिन्दुस्तान का दुश्मन नहीं है और हर हिन्दू चो इस हिन्दुस्तान में रहता है वो इस मुल्क का लायल नही है। क्योंकि लायलटी किसी कौम की, किसी मजहब की विरासत नहीं है, लिहाजा इन बातों को सरकार को देखना चाहिए । धगर कांग्रेस पार्टी के श्रन्दर कोई शब्स किसी किस्म की सियासी या समाजी णड़बड़ करता है तो उसको कानून के सामने खड़ा करना चाहिए वरना हम भटल बिहारी वाजपेयी के हाय-पांव नही बांघ सकते श्रीर जिस वक्त हमने उसको बांघ दिया उस वक्त हम जनता में ग़लत राय पैदा करते हैं कि यह तो मुखालिफों को दबा रहे हैं। तो एमरजेंसी 🕏 माने ये हैं कि जो मल्की हालात के मुखालिफ काम करते हैं उनके बारे में कानून को कभी

नहीं देखना चाहिए कि करने वाला कौन है इसका श्रकीदा क्या है, मजहब क्या है। श्रगर गलत करता है, कोई भी करता है तो उसको कानून के सामने खड़ा करना चाहिए।

दूसरी गुजारिश यह है कि जितने गैर-मल्की ग्रख्नबारनवीस इस मुल्क में ग्राते हैं उनके खिलाफ भी श्रगर हमको शिकायते मिलें श्रीर वो शिकायते ऐसी हों जो डिफेंस भाफ इंडिया के तहत आती हैं तो हमको कम से कम उस शब्स को वार्न करना चाहिए । मैंने कल होम मिनिस्टर साहब की खिदमत में एक बात की तरफ जो एक छोटी बात नहीं है, बड़ी बात है उनकी तवज्जो दिलाई थी। काश्मीर में जब गड़बड़ हुई उस समय न्य्याकं टाइम्स के स्पेशल कारसपाडेम्ट को कराची से फ्लाई करा कर दिल्ली लाया गया श्रीर दिल्ली से काश्मीर भेजा गया । जबकि उनका यहां दिल्ली में श्रपना एक कारसपाडेट मौजूद है। He is meant for India. He has to report what is heppening in तो उसने ऐसी ग़लत बातें लिखी जैसा कि उसने यह लिखा कि वहां के मुसलमान हिन्दुघों के खिलाफ हैं, हिन्दू साम्राज्यवाद के खिलाफ है, हिन्दू हमलावरों के खिलाफ हैं। बहरहाल मैं इसे ग़लत ही नही--श्रगर यह श्रनपालिया-मेंटरी न हो तो—बहुत बड़ा झुठ कहता हूं। जब उसने देखा था कि इस जलूस में हिन्दू-मुसलमान-सिख सभी इकट्ठे हैं फिर भी एसी ग़लत ब्यानी की । लिकन सरकार उनके खिलाफ एक्शन नहीं लेती है। भ्रपना डिसपैच भेजने के बाद दूसरे दिन वो वापिस फराची चला गया । जब दिल्ली में न्यूयार्क टाइम्स का कारसपांडेंट बैठा है तो कराची से कारसपांडेंट को श्राने की क्या जरूरत है, तो सरकार को इन चीजों पर भी तवज्जा करनी चाहिये। यह सब चीजें डिफेंस श्राफ इंडिया एक्ट में श्राती हैं। क्योंकि इन तमाम चीजों से हिन्दुस्तान की शृहरत को खतरा हो सकता है। किसी गैर-मुल्क में बैठे हुए किसी साहब ने पढ़ा कि काश्मीर के मुसलमानों

344^I

ने हिन्दुश्रों के खिलाफ एजीटेशन किया है तो उसका क्या श्रमर होगा ग्रोर जहां कहीं हिन्दू ज्यादा हैं वहां मुसलमानों की जान व माल को ग्रोर जहां मुसलमान ज्यादा हों वहां हिन्दू की जान व माल को ख़तरा है। लेकिन हम सोचते हैं कि श्रगर हम इसके ख़िलाफ एक्शन लेंगे तो न जाने श्रमरीका वाले क्या कहेंगे। फौजी इमदाद का क्या होगा। हालांकि होगा-बोगा कुछ नही। श्राप सदर नासिर को देखिये, उसने रूम, श्रग्रेज, श्रमरीका मभी से इमदाद ली लेकिन श्रपनी सारी भनें भी मनवा लीं लेकिन हम जो मदद लेते हैं तो मोचते हैं कि जिमसे इमदाद ली है उससे हमने गुलामी पा ली है। (Interruptions) पोलिटोकली छोड़िये...

(Time bell rings.)

एक तरफ ऐसा होता है कि भासाम की सरहदों पर बड़ी गड़बड़ है। हिन्दू मुसलमान की गड़बड़ है, पाकिस्तान की गड़बड़ है, चीन की गड़बड़ है, लेकिन कल के ही श्रखबारों में था कि वैस्ट जर्मनी से कुछ लोग भ्रा रहे हैं गारू हिल्म मे टेलिवीजन की फिल्म बनाने के लिये। अब ये सरकार को देखना चाहिये कि जब हमारी सरहदों पर इस वक्त पाकिस्तान के साथ गड़बड़ है, चीन से गड़बड़ है, रिपय्जीस था रहे हैं, जा रहे हैं, ऐसे मौके पर एक ग़ैरमुल्की टेलिविजन कैमरा वाले वहां पहुंच जायेंगे। धब जब वह फिल्म बन जायेगी श्रौर हिन्दुस्तान के बाहर जायेगी तो फिर घटल बिहारी बाजपेयी, मिस्टर तारिक, याजी माहिब सब शोर करेंगे श्रौर सरकार कहेगी हमें पता ही नहीं था। इन तमाम चीजों का डिफेंस धाफ इंडिया रूल्स के साथ ताल्लुक़ है, जब एमरजैन्सी है तो सिर्फ मेरे श्रौर वाजपेयी साहिब के लिये ही नहीं है, एमरजैन्सी बाहर के लोगों के लिये भी है। जहा श्राप तै करते हैं कि इस मुल्क के श्रमन को बिगाड़ने के लिये मिस्टर वाजपेयी भौर तारिक ही साजिश कर मकते हैं, धापको देखना चाहिये 🖛 बाहर के लोग भी कुछ ऐसे हैं जिन को इस मुल्क में साजिश करने में बहुत बड़ा फायदा होता है।

THE DEPUTY CHAIRMAN: Fitteen minutes is the allotted time for Resolutions. You wind up now.

श्री ए० एम० तारिक: मैं खत्म कर रहा हूं। काश्मीर मे जो कुछ हुआ है। एक तरफ अगर आप देखे तो काश्मीर के लोगों ने ये दिखाया है कि उनमे मजहबी, सियासी और समाजी एकता है। दूसरी तरफ कुछ लोगों ने साजिशें की और बदिकस्मती ये है कि मैं एक ऐसी मुसीबत में आ गया हूं खुद आती तौर पर कि—

जाहिदे तंग नजर ने मुझे काफ़िर जाना स्रोरकाफिरयह समझता है मुसलमान हूं मैं।

ग्रटल बिहारी साहब कहते हैं कि इसका नाम ग्रली मोहम्मद तारिक़ है। ग्रनवर साहब यह समझते हैं इसका नाम ग्रली राम है।

श्री एन० एम० श्रनवर : स्वाहमस्वाह मुझे क्यों लाते हो । मैं तो श्रापको कुछ नही समझता ।

श्री ए० एम० तारिक: मैंने कहा इसी लिहाज से भापका नाम भ्रा जाये। तो मैं यह समझता हूं कि मैं जब काश्मीर कीबात करता हं मैं जानता हं हमारी सरहदों के ग्रन्दर गडबड़ होती है श्रौर बहुत जोरों से होती है। काश्मीर से पाकिस्तान से ग्रादमियों को खेंच कर ले जाते हैं। श्रभी २२ श्रादमियों को ले गये। यानी एक बड़े मुल्क में २२ आदमी १० मिनट मे मार दिये जायें तो यह एमरजेंसी नहीं तो क्या है। लेकिन एमरजेंसी के माने सिर्फ ये नहीं हैं कि कागज पर श्राप एमरजेसी लिखें। इसके माने ये हैं कि इसका जायज तौर पर इस्तेमाल करें। हम यह मालूम करें कि २२ म्रादिमयों को जो एम्बुश किया गया है इसके पीछे साजिश क्या है। हमने इससे पहले कहा या कि एक्सपबोसन्स योर

श्री ए० एम० तारिक] बंबिंग केसिस हो रहे हैं। भव सरकार खुद कह रही है कि पाकिस्तान हमारे हवाई जहाजों को ग़लत रास्ता बताता है ग्रौर भी बहुत सी बातें हैं । यहां बहुत से गैर-मुल्की एजेंट बैठे हैं जो मकामी लोगों से मिलकर हमारे डिफोंस के मूवमेंट से वाकफियत रखते हैं, इससे इन्कार नहीं हो सकता । तो इन चीजों को रोकने में इस कानून का इस्तेमाल बेहद जरूरी है। इस कानून का इस्तेमाल सिफं मुखालिफ जमायतों को दबाने के लिए नहीं होना चाहिए, चाहे मुस्लिम लीग हो, जनसंघ हो, भकाली हो, इस मुल्क में जो अन्दरूनी तौर पर साजिश करते हैं उनको दबाने की बेहद जरूरत है। इन ग्रल्फाज के साथ मैं इस रेजोल्य्शन की मुखालिफत करता हूं, लेकिन फिर एक दफा जो लोग पकड़े गये हैं उनकी रिहाई की पुरजोर हिमायत करता हूं।]

شری اینی - ایم - انور: میدّم قهلی چیر مهن - مسلر علی محد طارق کی اردو تقریر کے بعد میں نے یکایک سوچا که میں مدراسی هور مگر مجیے بھی یہ خواهش ہے که اردر جهسی پهاری اور مشترکه زبان میں جو وطن عزیز کی قومی یک جهتی کی شان ہے اسی زبان میں تقریر کی ، آپ جانتے هوں که مدراس سے هوں جو کشمهر سے کولی دو هزار میل دور جنوب میں ہے اور اردو سے مهرا رشته وهي هے جهسا که:

هم تو جهاتے ههن که دنها مهن تهرا نام رهـ کہیں جمعی ہے که سالی نه رہے جام رہے

مجهے انے محصرم دوست مسلو بهرپیش کیتا کی قابلیت کا بوا احترام هے اور ان کی انٹیکریٹی کے مغطق مهن همهه يهى سنجهتا آیا هوں که شاید هی کوئی ان سے يهلار كمهواست هو - ياوجود اس کے ایک بات انکی مجھے سبجھ میں نہیں آ رھی ہے۔ ان کی تتریر کو مهن نے بوے فور سے سلا لیکیے افسوس سے مجھے کہنا ہوتا ہے۔۔

یه تتریر کا وقت نہیں یه تدبیر کا رقت ھے یه جوش کا وقت نهیں یه هوهل کا وقت هے

ملک میں آب کیا حالت گذر رهی ھے۔ انہوں لے بہت سے المباروں کا حواله دیا - کبھی ددتائمو آف انڈیاء، کے ايدَيتُوريل كا حواله ديا - كبهي دداستیتسمهن، کی طرف توجه دلائی We are now sitting on the edge of a لهكين يه باتهن ماضي كي هو volcano.. چکی ههن چو اکتویره نومبر اور دسببر كي باتين تهين - ليكي أبر جس وتت ھم اس ماریے کے مہلت میں اس ملک کی حالتوں ہر نو ۃالتے میں تو ایسا معلوم هوتا هے گویا هم ایک کولا آتمی فقان پر بیٹی مرئے میں۔ تو پهر مهري سنجه مهن نهين آرها هے که مستر بهرپیش کپتا میں یه جرات کیسے پیدا هولی که ولا په

نے جو جو ہاتیں یہاں پیش کیں مهن ماندا هون که سهول لهرتهز کے هم علم ہردار ھیں اور جبہوریت کے علم بردار ہونے کی حیثیمی سے عباریے محمترم ہزرگ ہی ۔ ایس - سپرو کو مهن مبارک باد دیتا هون که سهول لبرتيزكي جهان تك هو سكے هم نرورت سے زیادہ حفاظت کریں -شاید عی دنیا میں کوئی ایسا ملک هو جهان ایسا بهترین ایکسپیرسلت کیا جا رہا ہو جمہوریت کا جیسا که هماری بهان ۳۵ کروز اشتماص کر رھے ھیں - ھم نے مکسل آزادیی دی ھے - ذرا غور ہے آپ اخبارات کا مطالعه فرمائے - خصوماً ولا اخدار جو أهى أهلى مقامى زبان مهن شالع ھوتے ھیں - کبھی ھلدی میں، کیهی اردر میں - کیهی غور فرمایا كه كتلى ايسى" اشتعال لتكهو باتهن ان میں لکھی جاتی ھیں - کتلی فتله وفساد كي باتهي لكهي جاتي میں ـ کیمی کسی کے کیریکٹر کا أسسيلههن هوتا هره جاهر ولا منسار هوه چاه ولا کنچه هو - جب ايوزيشن والے اس قسم کی حکومت کی عدارت مهری حکومت کی [منطالفت مهن و

ایسے ایسے جذبات ابہارتے میں جس

سے قسادات ہوتے ہیں تو کیا آپ یہ

سنجهتے هيں که حکوست تباقه

دیکهتی رهے - اور کوئی کارروائی ان

ير له كريه -

کہیں که هبین ایبرجلسی کی اپ كها ضرورت هـ - فرا ملاخطة فومائه ارہے کا ریزولیشوں جس میں آپ کہتے۔ ھين -

"This House is of opinion that having regard to the improved situation in the country the state of emergency should now be ended."

آپ کے دماغ کو کھا ہوا ہے۔ انکو کس نے کہا که سچویشن هیاری امپروو هو چکی هے - میں نہیں ستجهتا که کولی عاقل یا دانش ملد اس صورت حال کو امپروملت کہے گا۔ سان دنها جانتی هے که قریب میں جو ملاقاتهن هولهن هريذيذنت ایوب خال کی اور مسافر جو این اللی کی ان ملاقاتوں نے بعد بھی ھمارے یاس به احساس نبین که حالتین همارے ملک کی بہت هی بکوتی نها رهی هیں -

منجهے بہت هي صدمة هو رها ه که مهرے بهارے دوست مسالر باجیائے ، لهذر جی سلکه کو کها هوا - شامر نے ک خوب کیا :۔

> دل نادان تصير هوا كها هر آخر اس درد کی دوا کیا ہے

وہ بھی اس خھال کے مھی که ممارھے یہاں اس وقت ایموجلسی کی ضرورت نہیں ہے - مجھے بہت ھی دکھ ھو رها هے اور حتیتے یه هے که حتی تو یه هے که حق ادا نه هوا۔۔انہوں

[شرى اين - **اي**م - انور] مهدّم دَيِلَى چهرمهن - مهن لو کہتا ھوں اور میرا دعوی ہے که حکومت نے برابر طور پر انتظامی کارروائی نہیں کی - کلکند کے حادثہ پے میں یہی کہونکا کہ ایسے اخہار جن کا رات دی یہی پیشد هے که منعتلف قوموں کے درمیان فتله و فساد ہیدا کریں - ہو ایک کے ایمان پره هر ایک کی مصبع پر ۴ممر ایک کی وفاداری پر بد کمانی کی جائے -آخر اس فتله اور اس زهر کی حد کھا ہے۔ هم آپ سے دریافت کرنا چاهتے هيں - مهن يه سوچ رها هون که جب میں هدوستان کے اس موجودة نازك دور كا ذكر كرتا هون تو كبهى كلهجه مله كو أتا هـ - كه هداری هادت آگه چل کر کیا سے کہا بدلے کی - جو حالت اس سال جاوری میں تھی وہ فررری میں کہاں سے کہاں تک بکر کئی۔ اس مہیدہ مارچ کو جب هم دایکهتم ههی تو هم جانعے کی کوشمل کوتے میں که اس مارچ مہیله میں آفت اور بڑھ کی یا کم هوگی - اگر کسی سے پوچها جائے -- اور آپ جانتے هيں که شہر کے اس و اسان کے لکہ عرب جاته فائر بريكية ركيه جاتم هين - فالر انجي کا ھونا ضروری ھے کو اس کے معلی ية نههن كه هر لنحه كتنے فتقه فساد هوتے هيں۔ کہيں آن کی آن سهن أك لك جائے تب اس فالو انجي

کی ضرورت هوتی هے یا نهیں - اگر هم نے ایمرجلسی کو اسٹهنچونگ بک مهن رکهدیا هے نو اس سے هم کو بہمت کنچم توبانی کرنی ہونی ہے۔ اور تربالی کے بغیر هم آزادی کو بصال نهیں رکھ سکتے ھیں لیکن یہاں کسی انفرادی اور کسی ہارتی یا گروپ کی اهديات نهين هے - جيسا که هماري محترم دوسع طارق صاحب لے ہری خوبی سے بہان فرسایا - یہ جو سوال مے یہ همارے دیش کا سوال مے، ام ملک نے امن و امان کا سوال ھے، ملک کی سلامتی کا سوال ھے۔ کیوں که آج ملک خطرہ میں ھے -جہلم هے هماری زندگی جب که یه ملک آفت میں ھے - چاروں طرف ر آذے ہی آنت ہے - دنیا کی بہت سي طالتهن مشتلف طريقون س اس کے بھاروں طرف جمع ہو رہی هیں اور نه جانے آگے جل کو هندوستان كى عظهم الشان جمهوريت ير كها حمله هونے والا هے - بهت سی باتین هر جاء سلتے آتے هوں که مختلف ممالک کے جو اخدار هیں ان میں یہ لكها جاتا هے كه هدوستان اتدا بوا ديمي ھے اور ھندوستان کی مختلف قوموں کا اس قدر سل جل کر رها یه بهی کسی کی آنکہوں میں کیٹکٹا ہے۔ هو سکتا هے که پاکستان کے اس موقعه ہر یہی سب سے برا تاریشی منظر ہیش نظر هو كه هددوستان مین مختلف قومهن انلے اتفاق و اتحاء سے ، ٠٠٠ (Interruptions)

رنگ رنگ کے پھول ھیں -

ساری جہاں سے اچھا ھادوستاں - Islam

هم بلبلیں هیں اس کی یہ كلستان هنادا -مذهب نهين سكهاتا أيسمهن يهر رکهنا -

هلدي هين هم وطن هـ هندوستان هناوا -

یہ نہوتہ دنھا کے کسی ملک نے پیش نہیں کیا ۔ یورپ اور اسریکھ کے لوگ جو همین سبق دیتے هیں۔ سلامتی کا ا اتفاق کاء اتحاد کاء کہا ان کے هاں اس طرح کے مسکلے نہیں ہوتے ? امویکه میں گورے اور کالے لوگ جو مضعصر تعداد مهن هين ليكن اس قدر وهان ریشیل کمهلیکس کے معاملہ ھوتے میں باوجود اس کے که کلسٹی تهوهم مهل حکومت نے مساوات کو ركهي هـ - ساوته افرائه بعس كي ید تمهنی کا دنها کو علم هے آب وہ همهن سبق ديلي آيا هـ --

کعیه کس مله سے بھاوکے قالب ۔ هرم تم کو مکر نهیں آتی۔ یه هندوستانی ههن چو ساری دنها کو

علمر ادب کا سبق دیتے آئے میں - یہ وہ هلاہوستان ہے جس نے ساری دلها کو امی و أمان كا سبق ديا - يه وه هدوستان ههو دنها كو اتفاق و اتصاد كا نموند هزار برس سے دیلا آ رہا ہے ہ یہ کرنے بلتھ جواهرلال نهرو کا سبق نههن هے سهکولرزم

کل اور آج کی بات چهورئے - سهکولوزم-به تو بلدرة سال کا پودا هے - يہاں مندو دهرم کی وجه سے پانچ هزار ورهی سے منفتلف قومیں ملتی جلتی آ رہی ا هه مي اور يه عمارا اسپرچول هويتيم ه جو که هنها کے لگے ایک نمونه ہے -پورپ میں بے شک عیسائی مذهب کے لوك ههن لهكين صرف ايك مذهب اور ایک کلمچر کے ان کا لباس ایک ھے ، اس کی مادتوں ایک ھیں، ان کے کہانے پیلے کا ڈھلک ایک ہے بلکه ان کا طرز زندگی سب ایک هے لهكن زيان كا تقافيه هي كه يوروب سهره اتلی زبان کی دیواریس کهری هیس يعلى أتلى قومين عين كوثى جرمن ههن ۽ کوئي فونچ ههن ۽ کوئي اسوئس میں ، کوئی برتش ، کوئی آپ ، كوثى لريد ههراء كثى ﴿ توسهر هير ا معض اس لئے که ان کی زبان کا تقاضه هے - ہارجود اس کے که همارے ملک میں یلدرہ سولہ زبانیں عین ہاوجود اس کے که همارے ملک میں + ا يا ١٢ قومين هين ۽ باوجود اس کے که همارا طور زندگی جلوب مهن الهك طويقه كا هم أور شمال مهن كثي طریقه کا ھے - ہارجود اس کے که همارے باهمی رسم و ریت: کهانا پیداه رهن مين کيين کيين جدا هين ۽ ہاوجود ان تمام تغرقات کے ایک کرشمہ هے ایک معجزہ ہے، یہ دنہا کے لئے ایک نبونه هے که هلدوستان ایک خوبصورت چىلستان ھے جس مهن

[شرى اين - ايم - انور] الله يد ايسا ماحول هي جهس هماري سرزمهن مهن هماري آباو اجداد نے بحال رکها - مهارک هے - آفرین آفريس - آفريس -

سبق پڑھ پہر مدالت کا ، هجاعت کا و عدالت کا -لها بمالها تجه سے کام دلها کی امامت کا -

ایسے ایک سام کو جب خطرہ دونوں طوف سے هو رها ہے ، کہیں پاکستان ہے ہے - کہدں چین سے هے ، شاید دونوں سے ھے ، تو میس کہتا ھوں که هوشهار رها چاهلے - با ادب ، یا ملاحظه و هوشهار - یه بات نهیل که هم کمهونستون کو یه سنجهین که ھمارے لوگ سب اس خیال کے ھو رھے ھیں۔ ان کی نہت کے بارے میں --- مجھے معاف کیجگے ، مستر بهربیش گیتا-مجه یهان اردو کا ایک مصرع یاد آ رها ہے --هم دو دوید هیں صدم دم کو بھی لے قربيلكي -

یہ مسٹر بھرپھس کیٹا کی ڈھٹھت ھے کہ کیونسٹوں کو گرفتار کرتے ہو هم کههن آب کو گرفتار نه کر بیتیں - یه تو مسئله مطالقین کا مضروفه هـ - أج هلدومكان كي جو نازک پرویشی ہے اس کی اہمیت کو دیکھیے ہوئے اس طرح کے قانوں

کی ضوورت ہے ۔ یہ نہیں کہ سپول كموشن يا فرقه وارانه فسادات يه هم کو کبھی بھروسہ هو سکتا ہے ۔ اکو خدا نخواسته کهیں سپول کموهی هو جائے تو اس کے بعد کیا فاور بریگیڈ آپ تلام کریں لے ؟ آک لکلے ہر كوئى كلول نههن كهودتا هيء اس کو پہلے سے تھار رقهتے اور اسی لکے اینرجلسی کی هم کو شرورت پوتی

کس کو خبر تھی که اس سال جنرری اور نروری کے مہینہ میں حضرت بل لا انسیدیدت هولا -مهن همهم کشمهریون کو مهارک یاد دیتا هن جلهن نے داوجوہ المتعال انکهز هلکاموں کے صرف مسلمان هي نهيل الله هدو ۽ سالو ۽ ہودہ ۽ عيساني سب کے سب لوگون نے بوے انفاق و انتصاد کے ساتھ سیکولوزم کی آواز کو بلند کیا اور اسلام کی شاری کوہ اس کے بنیادی پیغام اس كو يتصال ركها أور كهين فعله و فساه کے لگے موقعہ نہیں دیا۔ ہم کو بهی چاههئے که اس ملک مهری أس ہوے دیش مہرہ مطالف صوبه جات مهن، يهي نمونه هم يتصال رکیهن – چاھے فشندوں کی هزار کوهشهن کیون نه هون مگو اهل کشبیر کی طرح هماری ایکتا میں قرق نه آئے۔ موسکتا ہے که مشملوں کی توجد یہی هو که هماریر آیس

مهن فتله و فساله هون أور یه بهی هو سکتا ہے که مختلف لوگوں کی بهی یهی نیت هو - میں یه نهیں کهتا که هم سب تردوش هین --ہو سکتا ہے که بیت سے ایسے هلدو بھی ہوں، بہت سے ایسے مسلمان بھی ھوں، بیسف سے ایسے بودہ بھی ھوں اور بہت سے ایسے میسائی بھی ھوں جی کے دل میں ھندوستان کی محصوت کا وہ جذبہ نه هو جو هونا چاھئے ۔ مگر اس کے یہ معلی نہیں ھیں که هرایک کو مذهب کی بنا ہر وہم و گمان کا شکار بقایا کے اور انسان انسان پر پل پڑے اور اللے گھر کو آپ کمزور کرے ۔ یاد رکھو ۔

خدا رحم كرتا نهين اس بغرير -ته هو فرد کی چوت جس کے جگر ہر ۔ یہ تو ایک طوفان بدتمین ہے ۔ کیا يهي طريقه هے جس سے مروت ہوھے کی ا ية انسان كا كام نهين هي بلكة شيطان كا كام هے كه فتله و فساد كو أكم بوهاتے جانون - اور کههن ایسا نه هو:--

دل کے پہپہولے جل اتھے سیٹے کے داع سے اس کهر کو آگ لگ گئی گهر کے جراغ سے

"Give the dog a bad name and kill it". That is not going to meet the ends of the situation.

یه هیطان کا راه عمل ہے ۔ مسالم بالهيكى أور مسالر بهويهش كهتا كي تقریروں کو سللے کے بعد سیں یہ سنجبتا هون که ان کی یه رائے ہے که ایبرجیلسی نه رہے – ہے یہ وة لنظ كه شرملدة سعلى نه هوا.... مکر میں کہتا ہوں که وہ اپنے گریہاں میں منه دال کو دیکھیں اور ذرا هندوستان کی فکر ایے دل میں بیتها کر دیکهیں تو وہ جو سنتے ھوں کے اور جو مانتے ھوں کے ولا يه ه كه هلدوستان أج خطرة ميس ہوا ھے اور ھم سب کو یہ کیدا چاهیگے که اور بھی هم قربانی کرنے کو تهار هیں – آزادی کیا معلی رکھتی ہے ۔ آزاشی کیا خاک معلی رکھتی ہے جب یہ آزادی آہ و زاری کے صورت اختیار کرے - تو جب هم دشیلوں کا مقابلہ کرتے میں تو میں اس آواز پر لبیک کیدا جاهیئے که اور بھے زیادہ طاقتیں گورنمات کو في جائهن تاکه گورنبلت اس ملک کو دشمنوں سے نجات دلائے اور آپ هم تهلدے دل سے سوچیں که یه آزامی به جمهوریت، په سهول لهراتی کس طرح بحال رهے - یاد رهے که اتفاق مهن طالت هے اور ناسهن هلاكس هے - اس ليُّے ايك رهو اور نهک وهو اور ايمرجهلسي مهن ملک کی حفاظت کے لئے دیں راحہ ایک کر کے تیار رہوہ شدا حاسی و ناصر ہے -نشه یا کے گوانا تو سب کو آتا ہے۔ مزا تو جب ہے که گرتوں کو تھام لے سالی ۔۔

هدومتان زنده باد -

†िश्री एन० एम० ग्रनवर : मैडम डिप्टी चेयरमैन, मि॰ प्रली मुहम्मद तारिक की उर्दू तकरीर के बाद मैं ने पकायक सोचा कि मैं मदासी हं मगर मुझे भी यह ख्वाहिश है कि उर्दू जैसी प्यारी श्रौर मुश्तरका जबान में जो वतने श्रजीज की कौमी यकजेहती की शान है उसी जबान में तकरीर करूं। ग्राप जानते हैं कि मद्रास से हंजो काश्मीर से कोई दो

^{†[]} Hindi transliteration.

2455 Resolution re ending

[श्री एन० एम० ग्रनवर] हजार मील दूर जुनूब में है श्रीर उर्दू से मेरा रिक्ता वही है जैसा कि :

> हम तो जीते हैं कि दुनिया में तेरा नाम रहे, कहीं मुमकिन है कि साकी न रहे जाम रहे ।

मुझे अपने मुहतरिम दोस्त मि० भूपेश गुप्त की काबलीयत का बड़ा एहतराम है और उनकी इन्टैगिरिटी के मुतल्लिक मैं हमेशा यही समझता आया हूं कि शायद ही कोई उनसे बेहतर कम्युनिस्ट हो । बावजूद इसके एक बात उनकी मुझे समझ में नहीं आ रही है । उनकी तकरीर को मैंने बड़े गौर से मुना लेकिन अफसोस से मुझे कहना पड़ता है कि :

> मह तकरीर का वक्त नहीं यह तदबीर का वक्त है,

> यह जोश का वक्त नहीं यह होश का वक्त है।

मुल्क में श्रव क्या हालत गुजर रही है । उन्होंने बहुत से ग्रखबारों का हवाला दिया, कभी "टाइम्स ग्राफ इंडिया" के एडीटोरियल का हवाला दिया, कभी "स्टेटसमैन " की तरफ तवज्जो दिलाई I "We are now sitting on the edge of a volcano. लेकिन ये बातें माजी की हो चुकी हैं जो अन्तूबर, नवम्बर और दिसम्बर की बातें थीं । लेकिन ग्राज जिस वक्त हम इस मार्च के महीने में इस मुल्क की हालतों पर नजर डालते हैं तो ऐसा मालूम होता है कि गोया हम एक को है आतिश फिशां पर बैठे हुए हैं। तो फिर मेरी समझ में नहीं आर रहा है कि मि० भूपेश गुप्ता में यह जुरस्रत कैसे पैदा हुई कि वो यह कहें कि हमें एमरजेंसी की **धव क्या जरूरत है। जरा मुलाहिजा फरमाइ**ये उनका रेजोल्यूशन जिसमें भ्राप कहते हैं — This house is of opinion that having regard to the improved situation in the country the state of emergency should now be ended." म्राप के दिमाग् को क्या हुम्रा है । उसकी

किसने कहा कि सिचुएशन हमारी इम्प्रूव हो चुकी है । मैं नहीं समझता कि कोई म्राकिल या दानिशमन्द इस सूरते हाल को इम्प्रूव-मेन्ट कहेगा । सारी दुनियां जानती है कि करीब में जो मुलाकातें हुईं, प्रैजिडेंट प्रयूब खां की और मि० चाऊ-एन-लाई की, इन मुलाकातों के बाद भी हमारे पास यह एहसास नहीं कि हालतें हमारे मुलक की बहुत ही बिगड़ती जा रही हैं।

मुझे बहुत ही सदमा हो रहा है कि मेरे
प्यारे दोस्त मि० वाजपेयी लीडर जनसंघ को
क्या हुग्रा । शायर ने क्या खूब कहा—
दिले नादां तुझे हुग्रा क्या है,

श्राखिर इस दर्द की दवा क्या है ? वह भी इसी ख्याल के हैं कि हमारे पहां इस वक्त ऐमर्जेंसी की जरूरत नहीं है । मुझे बहुत ही दुख हो रहा है और हकीकत यह है कि --- हक़ तो यह है कि हक़ ग्रदा न हुग्रा । उन्होंने जो जो बातें यहां पेश की मैं मानता हूं कि सिविल लिब्रटीज के हम मलम-बरदार हैं भ्रौर जम्हूरियत के भ्रलम-बरदार होने की हेसियत से हमारे मोहतरिम बुजुर्ग पी० एन० सप्रू को मैं मुबारकबाद देता हं कि सिविल लिब्रटीज की जहां तक हो सके हम जरूरत से ज्यादा हिफाजत करें। शायद ही दुनियां में कोई ऐसा मुल्क हो जहां ऐसा बेहतरीन एक्सपेरीमेंट किया जा रहा जम्हूरियत का जैसा कि हमारे यहां करोड़ श्रशखास कर २हे हैं। हमने मुकम्मिल म्राजादी दी है । जरा गौर से म्राप **म्रख्**-बारात का मुतालिया फरमाइए, खुसूसन वो ग्रख़बार जो ग्रपनी ग्रपनी मकामी जबान में शाया होते हैं। कभी हिन्दी में, कभी उर्दू में। कभी गौर फरमाया कि कितनी ऐसी इश्त-म्राल-भ्रंगेज बातें उनमें लिखी जाती हैं, कितनी फितना व फसाद की बातें लिखी जाती हैं। कभी किसी के केरैक्टर का एसे-सीनेशन होता है चाहेवो मिनिस्टर हो चाहे वो कुछ हो। जब ग्रंपोजीशन वाले इस किस्म की हुकूमत की भ्रदावत में, हुकूमत की मुख़ा-

लफ़त में ऐसे ऐसे जजबात उभारते हैं जिससे फसादात होते हैं तो क्या श्राप यह समझते हैं कि हुकूमत तमाशा देखती रहे श्रीर कोई कार्यवाही उन पर न करे।

मैडम डिप्टी चैयरमैन, मैं तो कहता हूं ग्रौर मेरा तो दावा है कि हकमत ने बराबर तौर पर इनतजामी कार्यवाही नहीं की। कलकत्ता के हादिसा से मैं यही कहंगा कि ऐसे श्रखबार जिनका रात-दिन यही पेशा है कि मुखतलिफ कौमों के दरम्यान फितना व फसाद पैदा करें, हर एक के ईमान पर, हर एक की महब्बत पर, हर एक की बकादारी पर बदगुमानी की जाये। श्राखिर इस फितने ग्रौर इस जहर की हद क्या है । हम ग्रापसे दरयाफत करना चाहते हैं । मैं यह सोच रहा हूं कि जब मैं हिन्द्स्तान के इस मौजूदा नाजुक दौर का जिकर करता हूं तो कभी कलेजा मुंह को श्राता है कि हमारी हालत श्रागे चलकर क्या से क्या बदलेगी। जो हालत इस साल जनवरी में थी वो फरवरी में कहां से कहां तक बिगड़ गयी इस महीने मार्च को जब हम देखते हैं तो हम जानने की कोशिश करते हैं कि इस मार्च महीने में भ्राफत ग्रौर बढ़ेगी था कम होगी । ग्रगर किसी से पूछा जाये- ग्रौर ग्राप जानते हैं कि शहर के भ्रम्नो भ्रमान के लिये हर जगह फायर ब्रिगेड रखे जाते हैं। फायर इंजन का होना जरूरी है गो उसके माने ये नहीं कि हर लम्हे कितने फितने फसाद होते हैं--कहीं ग्रान की ग्रान में प्राग लग जाए तब इस फायर इंजन की बरूरत होती है या नहीं ? भ्रगर हमने एमरजेंसी को स्टेचट बुक में रख दिया है तो इससे हमको बहुत कुछ कुर्बानी करनी पड़ती है भौर कुर्बानी के बग़ैर हम म्राज।दी को वहाल नहीं रख सकते हैं लेकिन यहां किसी इन्फ़ादी और किसी पार्टी या ग्रुप की अहमियत नहीं है । जैसा कि हमारे मुहतरिम दोस्त तारिक साहब ने बड़ी खबी से ब्यान फरमाया, यह जो सवाल है यह हमारे देश का सवाल

है, इस मुल्क के अम्नो श्रमान का सवाल है। मुल्क की सलामती का सवाल है। क्योंकि ग्राज मुल्क खतरे में है। जहनुम है हमारी जिन्दगी जबकि यह मुल्क श्राफत में है, चारों तरफ से भाफत ही आफत है। दनिया की बहुत सी ताकरों मुखतलिफ तरीकों से इसके चारों तरफ जमा हो रही हैं श्रीर न जाने श्रागे चल कर हिन्द्स्तान की श्रजीमो-शान जम्हरियत पर क्या हमला होने वाला है। बहुत सी बातें हर जगह सुनते श्राते हैं कि म्खतिलफ मुमालक के जो ग्रखबार हैं उनमें यह लिखा जाता है कि हिन्द्स्तान इतना बड़ा देश है और हिन्दुस्तान की मुखतलिफ कौमों का इस कदर मिलजुल कर रहना यह भी किसी की श्रांखों में खटकता है। हो सकता है कि पाकिस्तान के इस मौके पर यही सबसे बड़ा तारीख़ी मंजर पेशे-नजर हो कि हिन्दुस्तान में मखतलिफ कौमें, इतने इत्तफाक व इत्तहाद से... (Interruption:) कल ग्रौर ग्राज की बात छोड़िए । सन्यलरिज्म--यह तो पम्द्रह साल का पौधा है। यहां हिन्दू धर्म की वजह से पांच हजार वर्ष से मुख्तलिफ कौमें मिलती जुलती भा रही हैं भीर यह हमारा सिपिर-चुम्रल हैरीटेज है जो कि दुनियां के लिए एक नमना है। योस्प मैं वेशक ईसाई मजहब के लोग हैं लेकिन सिर्फ एक मजहब और एक कल्चर के । उनका लिबास एक है, उनकी म्रादतें एक हैं, उनके खाने-पीने का ढंग एक है बल्कि उनकी तर्जे जिन्दगी सब एक है, लेकिन जबान का तकाजा है कि योरुप में इतनी जबान की दीवारें खडी हैं यानि इतनी कौमें हैं, कोई जर्मन हैं, कोई फैंच हैं, कोई स्विस हैं, कोई ब्रिटिश, कोई डच्च, कोई स्वीड हैं, कई कौमें हैं, महज इसलिए कि उनकी जबान का तकाजा है। बावजद इसके कि हमारे मुल्क में १५-१६ जबानें हैं, बाबजुद इसके कि हमारे मुल्क में १० या १२ कौ में हैं, बावजूद इसक कि हमारा तर्जे जिन्दगी जन्ब में एक तरीके का है और शमाल में कई तरीके का है, बावजूद इसके कि हमारे बाहमी रस्मो-रीत, खाना-पीना

[श्री एन० एम० ग्रनवर]

रहन-सहन, कही-कही जुदा है, बावजृद इन तमाम तफर्रकात के एक करिश्मा है, एक मुद्राजजा है, यह दुनिया के लिए एक नम्ना है कि हिन्दुस्तान एक खूबसूरत चमनिस्तान है जिसमें रगरगके फूल हैं।

> सारे जहां से अच्छा हिन्दुस्ता हमारा हम बुलबुले हैं इसकी ये गुलिस्तां हमारा मजहब नही सिखाता ग्रापस में बैर रखना हिंदी हैं हम वतन है हिन्दुस्तां हमारा

यह नम्ना दुनिया के किसी मुल्क ने पेश नही किया । योरप श्रौर श्रमरीका के लोग जो हमें सबक देते हैं सलामती का, इत्तफाक का, इत्तहाद का, न्या उनके यहा इस तरह के मसले नहीं होते ? अमरिका में गोरे और काले लोग जो मुख्तसिर तादाद में हैं लेकिन इस क्दर वहां रेशियल कौम्पलेक्स के मामले होते हैं बावजूद इसके कि कान्स्टी-ट्यूशन में हुकूमत ने मुसावात कर रखी है। साज्य अफ़ीका जिसकी बदतमीजीका दुनिया को इल्म है ग्रब वो हमें सबक देने भ्राया है---

> काबा किस मुह से जान्नीगे ग।लिब शर्म तुमको मगर नही श्राती ।।

यह हिन्दुस्तानी है जो सारी दुनिया की इल्मो-ग्रदब का सबक देते ग्राये है। यह वो हिन्दुस्तान है जिसने सारी दुनिया को अम्नो-श्रमान का सबक दिया। यह वो हिन्दुस्तान है जो दुनिया को इसकाक वा इसहाद का नमुना हजार वर्ष से देता ग्रा रहा है। यह कोई पंडित जवाहरलाल नेहरू का सबक नही है सक्यूलारज्म का, यह ऐसा महौल है जिसे हमारी सर जमीन में हमारे श्राबा-व-~~श्रजदाद ने ब~~हाल रखा । मु<mark>बारक</mark> है श्राफरीन, श्राकरीन, श्राफरीन---

सबक पढ फिर सदाकत का, **शुजाग्रत का, ग्रदालत का;** लिया जायेगा तुझ से काम, दुनियाकी इमामत का ।

ऐसे एक समाज को जब खतरा दोनों तरफ से हो रहा है, कही पाकिस्तान से है, कही चीन से है, शायद दोनों से है, तो मैं कहता ह कि होशियार रहना चाहिए । बाग्रदब, बाम लाहजा, होशियार । यह बात नही कि हम नम्यनिस्टों को यह समझे कि हमारे लोग सब इस ख्याल के हो रहे हैं---उनकी नीयत के बारे में---मुझे मुद्राफ की जिये---मि० भूपेण गुप्ता—मुझेयहां उर्द्का एक मिसरा याद श्रा रहा है--

हम तो डुबे हैं सनम तमको भी ले डूबेगें।

यह मि० भूपेश गुप्ता की जहनियत है कि कम्यनिस्टो को गिरफ्तार करने पर हम कही भाष को गिर**ण**तार न कर बैठें। यह तो मसला मुखालफीन का मफ़ुजा है। माज हिन्दुस्तान की जो नाजुक पोजीशन है उसकी प्रहमियत को देखते हुए इस तरह के कानून की जरूरत है। यह नहीं वि सिविल कमीशन या फिरकेवाराना फसादात पे हमको कभी भरोसा हो सकता है। अगर बुदा-न-खास्ता कहीं सिविल कमोशन हो जाए तो उसने बाद क्या फायर क्रिगेड म्राप तलाण करेगे ? माग लगने पर कोई कुमा नहीं खोदता है, इसको पहले में ही नैयार रिखये और इसे लिए एमरजैंसी की हमको जरूरत पड़ती है।

किसको खबर थी कि इस साल जनवरी भौर फरवरी के महीने में हजरतबल का इसीडैट होगा । मैं हमेशा काश्मीरियों को मुबारकबाद देता हं जिन्होंने बावजुद इश्तश्राल श्रगेज हगामों के सिर्फ मसलमान ही नहीं बल्कि हिन्दु, सिख बौद्ध ईसाई सब हे सब लोगों ने बडे इत्तफाव व इत्तहाद के साथ सैक्यलरिज्म की श्रावाज को बलन्द किया श्रीर इस्लाम की शान को, उसके बुनियादी पैगाम श्रमन को बहाल रखा और कही फितना व फसाद के लिए मौका नहीं दिया। हमको भो चाहिये जि इस मुल्क में , इस बड़े देश में, मुख्तलिफ सूबाजात में यही नम्ना हम बहाल रखे नाहे दूशमनों की हजार के शिशे क्यों न हों मगर ग्रहले काश्मीर की तरह हमारी एकता मैं फर्क न श्राए । हो सकता है कि दुश्मनीं की नीयत यहीं हो कि हमारे आपस में फितना व फिसाद हों ग्रीर यह भी हो सकता है कि मध्तलिफ लोगों की भी यही नायत है। में यह नहीं कहता कि हम सब निर्दोष हैं। हो सकता है कि बहुत से ऐसे हिन्दू भी हो, बहत रें। ऐसे मुसलमान भी हों, बहुत से ऐसे बौद्ध भी हों श्रीर बहुत से ऐसे ईसाई भी हों जिनके दिल में हिन्दुस्तान की मुह्ब्बत की बह जजबा न हो जो होना चाहिए। मगर इसके ये माने नहीं हैं कि हर एक को मजड़ब की बिना पर वहम व गुमान का शिथार बनाया जाये । श्रीर इन्सान इन्सान पर पिल पड़े और भ्रपने घर को आप कमजर को । याद रखी--

> खुदा रहम करता नहीं उस बशर पर न हो दर्द की चोट जिसके जिगर पर।

वह तो एक तुफाने-बदतमीजो है। क्या यही तरीका है जिसने मरव्वत बढ़िगी। यह इन्सान का काम नहीं है बल्कि शैतान का काम है कि फितना व फसाद को आगे बढ़ाते जाये और कहीं ऐसा नहीं—

दिल के फफोले जल उठे सीने के दाग सं इस घर को स्नाग लग गयी घर के चिराग से।

"Give the dog a bad name and kill it". That is not going to meet the ends of the situation.

यह शैतान का राहे ग्रमल है। भि० वाजपेयी

ग्रौर भि० भुषेश गुप्ता की तकरीरों को मृनने
के बाद में यह समझता ह कि जै उनकी यह
राय है कि एमरजेंसी न रहे—

ग्रैं यह वो लफल कि शरिमन्दा-एमानी न हन्ना—

मगर में कहता हू कि वो अपने गरेबान में मुह डाल कर देखें और जरा हिन्द्स्तान की फिक अपने दिल में बिठा कर देखे तो वो जो मृनते होंगे स्रोट जा मानते हागे वे। यह है कि हिन्द्स्तान ग्राज खतरे में पड़ा है और हम सब का यह कहना चाहिए कि और भी हम क्वीनी करने को तैयार हैं। श्राजादा क्या माने रखती है? श्राजादी क्या **खा**क माने रखती है जब यह श्राजादी श्राह्राजारी की सुरत श्रब्तियार करे। तो जब हम दुश्मनों का मुकाबला करते हैं तो हमें इस धावाज पर लब्बेक कहना चाहिए कि श्रीर भी ज्यादा ताकते गवर्नमेंट को दी आये ताकि गवर्नमेंट इस मुल्क का दृष्मनों स निजात दिलाये और भाप हम ठडे दिल स सोचे कि यह आजादी, यह जम्हरियत , यह मिविल लबटो किस तरह बहाल एहे। याद रहे कि इत्तिफाक में ताकत है और नफाक में हलाकत है, इसलिए एक रहा और नेक रहां श्रीर एमरजेसी में मल्क की हिफाजत के लिए दिन रात एक करके तैयार रहो। खुदा हामी व नासिर है।

नशा पिला के गिराना तो सक्को आता है मजा तो जब है कि गिरतों को थाम ले साकी। िहिन्दुस्तान जिन्दाबाद ।]

SHRI KRISHAN DUTT (Jammu AND Kashmir): Madam Deputy Chairman, I rise to oppose the Resolution sponsored by my hon. friend, Shri Bhupesh Gupta. I am really at a loss to understand how such a wide awake and experienced politician as Bhupesh Gupta could sponsore such a Resolution at the present phase of Indian history. My feeling is that he motivated more by the has been anguish that he has felt at the arrest of his communist comrades. Instead of finding a remedy in some other direction for getting them released he has adopted a course of such a sweeping nature that it really cuts at the very roots of India's freedom India's security. Instead of advising his friends to feel the gravity of the [Shri Krishan Dutt]

situation obtaining in the country, asking them to fall in line with the other patriotic elements who are doing their best to strengthen the defence preparedness of the country, strengthen the hands of the Government to meet any eventuality that the country may be called upon to meet at the borders, to give at this time an idea to people outside that there is now no reason left or that circumstances have so changed that the country does not need the state of emergency, is, I think, not doing any service to the country. No hon. Member no patriotic Indian can say that the danger on the borders has lessened in any degree. On the contrary, keeptng in view the reports in the press and the thickening relations between Mr. Ayub and Mr. Chou-en-lai, they are a pointer to a different conclusion. I feel that in the near future circumstances are going to shape themselves in a manner which will increase the danger to India. I am one with Mr. Anwar in feeling that the greatest discomfort and the greatest provocation which Pakistan is getting from India is our communal harmony, our secularism our peaceful approach and our peaceful progress. This is not being tolerated at all by Pakistan. India is living in perpetual frustration of Pakistan's ideology or refutation of Pakistan's ideology. That is the greatest headache and the greatest frustration that Pakistan is feeling. Pakistani rulers are feeling in their hearts that unless and until India is also faced with some internal conflagration on the basis of a Hindu-Muslim conflict the very basis or justification of Pakistan will disappear. If the present progress, communal harmony and peace continue in India, that is the worst condemnation of Pakistan that can be imagined Therefore, Pakistan wants that somehow or other India must be put in a position where it can justify the two-nation theory. Therefore, my reading is that Pakistan is going to manoeuvre events, is going to engineer events, which will create communal tension inside the country

and will give added force to those elements which can work and which are even now working as a fifth column for Pakistan's aggression. Kashmir is not an end in itself for Pakistan. It is a means for the destruction of India's secular democracy. Pakistan wants to use Kashmir to enforce its domination on the whole of India. I think hon. Members will be surprised at what I say, but the ideology or the mentality of Kasim Rizvi is still in the minds of the rulers of Pakistan. The Muslim Leaguers have this basic idea in their mind that India's Government was taken over by the British from the Muslims and it is the Muslims who are entitled to rule Delhi after the withdrawal of the British. That is the idea which is ruling the minds of Pakistani rulers from the very start and inception of Pakistan. To keep up their theory there are persistent and constant efforts of the Pakistani rulers going on. Otherwise we cannot make out the motive behind the persistent refusal of the Ayub regime to the most natural and most sincere offer of our Government for a no-war declaration between India and Pakistan. What is behind their minds? Why don't they accept this straightforward offer? Why don't they wish that there should be eternal peace between India and Pakistan and inside inside Pakistan and Therefore, connect this with that mentality of ruling Delhi just as Kasim Rizvi used to tell that he will just put the League flag on the Red Fort. That is the basic reason for Pakistan to continue its intransigence.

Now let me take the other side, China. Red China's rulers are militant Communists who want international Communist domination as far as possible on the surface of this earth—Communist imperialism of the Chinese variety, that is what I am referring to. By their massive invasion of 1962 they have grabbed more territory. They have strengthened their position all the more. They have got up-to-date roads, godowns and all

sorts of war arsenal and cantonments. Now they are in a very favourable position to advance further. Now add to this the most dishonest tactics which Mr Chou-En-lai is practising. his collusion with Mr. Ayub Khan. This is a collusion between two aggressors. Both are now combining to grab as much of Indian territory by joint action as they can. Just as there are communalists who can be used as fifth columnists by the Pakistan rulers, there are also pro-Peking Communists here who can be used as agents for internal subversion against the Government of India and the Indian people to subvert our democracy to subvert our freedom.

SHRI BHUPESH GUPTA: We have always repudiated that charge suggestion. Up till now they have not been proved.

SHRI KRISHAN DUTT: As a party you may have done it. That is quite correct. But I am talking of individuals.

SHRI BHUPESH GUPTA: We have been in the last fourteen months asking Government to produce a shred of evidence against anybody. It is no question of resolution.

That SHRI KRISHAN DUTT: resolution also was not unanimous.

SHRI BHUPESH GUPTA: Why are you repeating a fourteen-month allegation which is false. malicious and perverse?

SHRI KRISHAN DUTT: I have mentioned all this background with the sole object of stressing that the danger to Indian freedom and Indian integrity is increasing day by day. On the continuance of the emergency there can be no two opinions. With regard to the arrests and the misuse of the powers under the Defence of India Rules, that is a separate question altogether. The right use or the powers is not a wrong use of the either for determining factor revocation or the retention of the

emergency. The real factor that determines the fate of this resolution is the intensity of the state of danger in which we are at present placed with regard to our neighbours north. east and west. I hope and I am confident that the hon. Members here and even the people outside are fully conversant with the seriousness of the situation in which our country . present is.

I may again refer to the example of the fire brigade used by hon friend Mr. Anwar. Αt present there is no actual firing on on the borders. That is quite correct. But should we have the fire brigade only when the conflagration is on and the flames are shooting to the skies? The flames have been quenched but the smouldering fire would be still there and we cannot tell the fire brigade to pack up and go away just because the flames have been quenched. But when the smouldering fire is still there, we must keep the fire brigade on the spot till it is totally extinguished.

SHRI BHUPESH GUPTA: You keep the fire brigade in the depot.

SHRI KRISHAN DUTT: Not in the depot. Fires are smouldering on the border.

SHRI BHUPESH GUPTA: I am not asking you to demolish the fire brigade. Keep it in the depot. Likewise keep the emergency in the Constitution.

SHRI KRISHAN DUTT: It must be kept in action. Now the greatest task before the country at the present moment is preparing for defence, and not only for defence, we have to take back the territory from the Chinese illegal occupation. We are pledged to that. There is a sacred resolution of this hon. House on that point, and the time is fast coming when India will be compelled by the intransigence of the Chinese to take positive action For that positive action we there.

3467 Resolution re ending

[Shri Krishan Dutt] are going to prepare and prepare most Thank determinedly valiantly and you

श्री गोपीकृष्ण विजयवर्गीय उपसभापति महादया, मैं श्रो भूपश गुप्त क प्रस्ताव का बिराध करने के ।लए खडा हुन्ना हू । जा इलीले श्री भूपेश गुप्त ने दो हैं वे गलत है ग्रौर काई भी उनसे सतुष्ट नहीं है। एक ता **ग्रापने यह कहा कि चीन वर्षापस चला गया** है, <mark>सोज फाय</mark>र लाइन कान्सालि**ड**ेट हा चुका है ग्रोर ग्रब काई खतरा नहीं है । लेकिन खतरे को कम समझना, यह बिल्कुल ही गलत बात हागी। चोनी लाग जहा ये वहा ग्रौर ज्यादा मजबूती से गडे हुए है। वे जमे हुए **हैं भौर** उन्होने भ्रपनो **फौजें भौ**र ज्यादा कर दी है, हथियार बढ़ा लिये है, बहुत से हवाई म्रड्डे वगैरह बनाए हैं। तो वे पूरी तरह से प्रथनी जगह पर हैं भीर ज्यादा मजबूती से जमे हुए है।

फिर इसके अलावा पाकिस्तान भा इन ।दना हिन्दुस्तान के खिलाफ हो रहा है **प्रौ**र जगह जगह ऐसी घटनाए होती है कि वह हमारे मुल्क मे भ्राकर हमारे सिपाहिया को मार जाते है, हमला कर जाते हैं ग्रौर दूसरी तरह से उनकी तैयारिया है । पाकि-स्तान और चीन की फौजे भी हमारी सामा पर बराबर लगी है। इसका मतलब यह है कि खतरा कम नहीं है बल्कि खतरा ज्यादा है। दूसरे, इस बात को मान लेना कि खतरा कम हो गया है, चीन का सोज फायर एक **ररह से** कान्सालिडेट हो गया है, हम इस बतरे को, हमले को हल्का ममझते है, या एक तरह से भ्रगर हम चीन की सद्भावना समझ कर विश्वास कर लेते हैं तो एक बहुत गलत दलील को मान लेने हैं। दूसरे विरोबो पार्टी के एक सदस्य श्री वाजपेयी जी ने इस दृष्टि में कहा कि मैं वह नहीं कहना कि खतहा कम हा गया है। हमले को मैं हल्का नहीं समझता हुलेकिन

पावसंका मिसयूज हुआ है, दफ्तरों ने कुछ। गलतिया की है और फिजूलखर्ची हुई है, इसलिए मैं इस विवाद का स्वागत करता ह एसा श्री वाजपेयी जी का कहना है। उनकी **यह** दलील भी कि किसी श्रफसर ने गलती को हो या किसी ग्रफसर ने इस कानून का दुरुपयोग किया ह, मैं इस दलील का भी नहीं मानता हु। जब देश को ग्रीर ज्यादा खतरे का सामना करना हे तो ऐसे समय मे जा देश के पास सब से बड़ा हथियार कानून का हे उसे हमे रइ नही करना चाहिये । हमे यह नहीं समझना चाहियोक गवर्नमेट के किसी **प्रफ**सर ने, गवर्नमेंट के किसी मिनिस्टर ने या किसी राजदूत ने कहीं कोई गलती की हो तो हमे इस हथियार को छोड देना चाहिये। प्रसल मे जब देश मे एमरजेसी है तो हमे सबको ज्यादा काम करना चाहिए। एक दलील यह भी दी गई है कि सीमा से १०० मोल तक इस एमरजेसी को लागू किया जाय मीर बाकी देश से इसको हटा लिया जाय। इसके सबध में मैं यह कहना चाहता हू कि यह एक भ्रव्यवहारिक बात है। इस समय सारे देश मे एमरजेसी रखना चाहिए और सब पार्टियो को देश की हिफाजत मे गवर्न-मेट का साथ देना चाहिये। हर पार्टी का प्रपनो प्रलग प्रलग खिचडी नहीं पकानी वाहिय ।

श्रभी हमारे हाम मिनस्टर साहब श्री नन्दाजी ने ग्रपने भाषण मे बतलाया कि एमरजेसी का बहुत व्यापक रूप मे इस्तेमाल नहीं किया गया है ग्रौर बहुत ही कम मामलों मे इसका इस्तेमाल किया गया है ग्रौर न कानून का दुरुपयोग ही हुम्रा हे । उन्होने म्राकडे देकर तलाया कि बहुत ही कम कम्यु।नस्टो को गिबतार किया गया । लेकिन कुछ दूसरे लोगो को, मसलन कुछ व्यापारी है, कुछ ग्रांप लोग है जिन्होने गलत काक किये है उन्हें गिरफ्तार किया गया है। इसलिए श्री भूपेश गुप्त जा यह कहते हं।क एमरजेसी को हटा देना चाहिये वह यह बात सिर्फ ग्रपने

हुं साथियों को खड़वाने क लिए कहते हैं। प्रगर इस बड़े हिथियार को वे सरकार से हटवाना चाहते हैं तो इससे देश का बहुत नुक्सान हो जायेगा। में ज्यादा न कह कर सिफं यही कहुगा हमार देश की इस समय जा हालत हे उसको देखते हुये यही कहा जा में सकता है कि इस समय हमारे देश वे ऊपर खतरा बढ़ गया है। इस कानून क मिसयूज हाने और कुछ गलतिया के बारे म जा बात कहो गई है उससे यह साबित नहीं हाता है कि देश की ऐसी परिस्थिति हा गई है जिससे हम इमरजेसो को हटा दे। इसलिए इस हिट से मैं इस प्रस्ताव का विरोध करता

Kumari SHANTA VASISHT (Delhi) Madam Deputy Chairman I rise to oppose the Resolution of Mr. Bhupesh Gupta seeking that the emergency may be ended. I think the danger to the country which started with the invasion of the Chinese of this country has not ended. The threat from Pakistan to India has not ended a matter of fact, all through this period, for more than one or one and a half years, on various occasions and at various times, there was much fear and anxiety that some attack might come from China during the winter period or that some trouble take place on the Pakistan border, and those fears were there almost constantly all through this period Therefore, there is no occasion to feel that the emergency could be ended or to feel that there was no danger to the country's security or that there is no internal danger or external danger The emergency was declared and the country become mobilised for preparation and work to meet the aggression But there have been various factors and trends which have not been very Government declared happy which was very, very emergency necessary, it had to declare an emer-Even before it was declared, the moment the Chinese aggression came I felt that a state of emergency should be declared, and a few days

after that, it was declared. Now the trouble from them continues

Personally I would say that the Government has not taken as strong an action against the various people. the various elements and the various trends as they should have done to meet the situation. If it is an emergency, then it means that we should prepare the country for defence and make other preparations, not in the next 20 years but in the next three years we should complete the entire programme of defence and other preparations, we should not spread it over so many years as could be done normally or even as it is done today I am very radical in this, and I do feel that to take this work easy and to go slow about it is not going to help the situation I fully appreciate that the Government is doing its utmost to make the various preparations ingrease production to increase the number of the fighting forces in the various units and so on and much work is being done, much of which is personally known to me also. All this work is being ione and I do appreciate that the Government is doing everything to ncrease our preparedness, military preparedness and But I must say that even that does not seem to go far enough, that is not enough as far as our preparations and our handling of the present situation are concerned It is important to quicken the pace even further I could quote even a large number of examples here to show that the Government machinery does not seem to function as fast and as promoptly as There may be-and I am it should sure that there are--many Ministers overworking. working very hard, hardworking, with serious concern and deeply distressed over the state of affairs and anxious to meet the state of affairs. There seem to be quite a few officers also who are anxious and worried and who work very hard But apart from these very small sections of people-that means the large number of Ministers and a few offithat by and c als—it seems to me

[Kumari Shanta Vasisht.] large, the bureaucratic machinery could not care less as to what is happening in the country. This is my impression from the various offices, from various people.

And another factor is that we are very little conscious of the military preparations, as to how they are or they should be. Whenever the question comes up that the military authorities should be given the necessary sanction, it takes months and months. Nobody bothers to give these sanc-That applies to the departments and the Ministries. When the land is wanted by the Cantonment Board, every single member of the Board seems to be so unconcerned and so indifferent as to feel why the Board, the Contonment Board, should want some more land for the antonment area. We have no desire to give land to the Cantonment Board whereas we are very anxious to give land for a cinema house or for a luxury hotel because the Tourist Department wants it. It is more concerned about the tourists, half the number of whom may come for intelligence work. The officials do not seem to have half as much concern for their own country's preparations. These are the examples with which even I personally come in contact. Those very members the Boards and the Committees are more anxious to have hotels and cinemas and shopping areas and commercial areas and increase the prices of land by declaring it to be a commercial area or an industrial area, etc. But there is no consciousness, there is no feeling, there is no understanding that military areas are more important, that military facilities should be given to them or that these are more important than all these cinema houses and hotels. In the Master Plan various parts are marked as defence area; all those have been beautifully marked in the Master Plan of Delhi, and every single patch which is supposed to be used by the Defence Department or by the military authomarked there. And rities is Master Plan is sent to America so that they can appreciate what a beautiful Master Plan we have prepared. Whether we will implement it or not is another matter. But that Plan with all the marking etc. is given out to them because we have no concern at all that many things in this country must be kept secret. Our planning public not become must The defence preparation property. of India is not meant for exhibi-But our tion and publication abroad. planners, in their great joy and enthusiasm, our Government officials also in great pride and enthusiasm, feel that we must have a good certificate from the American planners. They do not realise that the country must function whether the American planners give them a certificate or not. That is not necessary. All your military areas or defence areas, here or anywhere else, whatever installations you have there, these are well known to everybody else. Here I would point out that when we had this emergency-and it is there-we have allowed so many foreign people, so many foreign correspondents and foreign people to go to every part of our country. They can go to the border areas; they can go to the trouble spots. Every single trouble spot in India, in the last few years, has been visited by a large number of foreign people; whether we can go there cr not does not matter; whether we are given any facilities to see our areas, is not necessary. But every other foreigner, who wants to go into any part of India, and particularly the trouble spots on our borders, they are given all facilities and all sorts of help to go there which, I think, should never be allowed. The British people would never allow anybody to go to their own trouble spots. The Americans would never allow such thing. The Russians would never allow such a thing. The Chinese would never allow such a thing. But we are casual and careless about our own state of affairs, and we think that India is the property of the whole world and we are their children to be patted by everybody in the world, and we do not bother that we should keep the

secrets of the Government, we should keep our military secrets, we should think of the security of the country. The foreigners come and they take photographs of all your Himalayan areas, through the plains and otherwise, and we do not bother to see that nobody should take photographs of all this terrain or that area, as if these were small matters.

Resolution re ending

Then sanctions are not generally given: I do not think the Defence Ministry in its decency or good sense, or even its own self-respect, would publicise the fact that sanctions are not available to them. How can they say it? They would not say it; it would help them very not much either. But it is the responthe Minsibility of all other istries, and the Government as such, to see that every little demand made by them, every single sanction asked for by them, should be promptly dealt with, within twenty-four hours. I am even aware that the wagons of the railways are not made available for military work. What are the wagons for? Why can't they be available for military purposes, and why can't they be given the priority? And these military preparations and defence preparations should be their very first priority and the decisions should be taken, all decisions, at least a large number of decisions, should be taken within twenty-four hours or within two days. But they sit over the files for months and months and months. Nobody bothers about the decisions. and so on. Of course some Ministers, I am sure, must be sleepless, worrying about the country. But, by and large, the bureaucracy and the machinery do not care, and this is not the way to tackle serious problems of the country. I would more concretely say; though we have not had trouble directly with Pakistan so far, China did not come back after they providentially went back, supposing there is an attack this spring, supposing there is an attack this summer, am I to understand that the Government is ready for it? I am sure they are not ready, and I am very sorry to say this. I understand their limitations, but the fact remains that the machinery goes very slow and that they are not at all ready to face a situation of this kind. Of course, if that attack comes, everybody will become active all over again and the machinery will start going-no doubt there will be panic and fear-and again mobilisation of all our resources to meet the situation. But knowing full well that there are as many chances of an attack coming as there are of its not coming, we have not made the full preparations that were absolutely necessary. Another point I would say-which even in connection with the debate on the President's Address I had pointed out-that full co-operation must be given to the Defence Department and the Defence Ministry for their work, that work should be expedited and the requirement quickly tackled. I do not know how far the Government was bothered about it, but I hope they will do something.

Another thing is that prices have been rising tremendously. Though we have the Defence of India Rules and all sorts of other Rules in this emergency, prices have gone up like this, and the Government has not been able to check it. I am very happy to say that the Finance Minister has presented a very good, a very nice Budget; he has also felt it and is concerned about the rising prices. We are merely saying we are concerned and we are concerned and we will try not to let the prices go up, whereas they are going up all the time. By merely saying that you do not want the prices to go up, the high prices now are not going to remain under any sort check. Prices are going up, much to the dislike and resentment of the people at large. By and large the entire country feels the impact of these prices; they resent it and feel bad But the Government has about it. unfortunately, somewhat remained, indifferent and callous in this matter. They say they are concerned, but I have never seen them take any effective steps to check the rising prices. Perhaps the influence of the trading community or the business community

[Kumari Snanta Vasisht.] is so much on them that they do not know what to do, whom they should displease and whom they should not displease. And if they touch one section, that section will try to hit at mose people as there are lots of maneaters at rarge, and if they try to irritate some vested interests or the other. I fully appreciate and understand that these people will get into trouble. The Ministry also will find various obstacies and troubles and pin-pricks. sympathise with them in their predicament, which is their predicament as well as our predicament. But this situation has to be faced whether you like it or not, these rising prices have to be tackled. The resources may be taken over, the distribution may be taken over. How is it that the producer gets nothing whereas the distributors are practically making hundred per cent profit even in foodgrains, and And all this a shortage is created? is happening, but the Government is not particularly taking any strong action. By saying: "We shall take action; we shall take action", will go on for, say, five years. so when shall you take action? But if no action is taken now, this problem will remain and it will recoil on the Government, so that action is necessary to meet the situation as it is today. Even in the interests of the Government and in the interests of the bus ness community, in the interests of the business people, it is necessary to ease the situation, so that the various sections of the people can live in peace and be able to manage their livelihood somehow. Otherwise, these elements who are hard hit, will rise in revolt against the well-to-do in the society, against the moneyed people of our country, against the business people here, against the government tremendous itself, they will feel a resentment, and the amount of other and various resentment that and things will recoil. against the interests will be the Government as well as the business people and the moneyed people. Therefore, in the interests of all these sections it is important to see that the

prices do not rise—no matter what steps the Government have to take.

Lastly I would again say one thing more displeasing. I am in the habit of displeasing various people, Ministers and various sections of people. (Interruptions) But I hope they will appreciate what I am saying. Now I wish to say a word about the press. the press has also behaved sometimes nicely and sometimes very When the trouble was on, that is, the Chinese attack came, then they were co-operative, very helpful, and by and large the Government got very good co-operation while the trouble was going on. But after that there are large numbers of weeklies, and daily papers, and yellow press and much rubbish is thrown before the people fed to the people—speaking against everybody, beginning from the Prime Minister, doing every type of damage that they could do, to the Government, to the various Ministries, to the Prime Minister, to the Congress Party, to our programmes, to our Plans, and everything. A whole spate of materials is out, most irresponsible, some of which are using their blackmailing and bullying tactics. But the Government has not bothered to take any action against them. If this type of emergency was faced by any other country, would have banned at least half a dozen papers they would have taught a lesson to the others . . .

THE DEPUTY CHAIRMAN: It is time.

KUMARI SHANTA VASISHT: . . . and no papers would have misbehaved as our papers sometimes seem to misbehave, and they do not spare anybody under the sun. It is God probably who is left out by them. And the press has sometimes behaved in a very partisan spirit, with very great vengeance, with an axe to grind, with selfish interests and motives, and with very great unfairness-if I may say so. Press is the fifth estate; they are supposed to have a certain amount of responsibility, a certain kind of responsibility. We were hoping that they would behave with responsibility. But

if the press people do not behave, it is for the Government to see to it, to take them to task, to ban those papers. not allow that much of pernicious propaganda to be carried on against the Government as well as against the Ministers and against the Congless Party itself, and for the last so many years, two years or three years or even more, every day, there is a cartoon with a Gandhi cap Today you are ridiculing the Gandhi cap Some time, even these papers may have cause to regret what they are writing today, all the caricatures they are making, all the cartoons they are putting out If any research scholar wants to sit down and study political situation today and make a collection. even for the study of political history only of these cartoons, he will make out the picture of the rot that is reflected in these papers today, a 10t that is reflected in the indifference of the Government, and the indifference of all of us when we see our Gandhi cap being ridiculed day after day after day, for years and years and years, and we are indifferent, we do not bother At best you may criticise an action, you may criticise a programme or a policy or even certain But this Gandhi cap is individuais being ridiculed for months and years, and the Government is not bothered Why should these papers be allowed to ridicule the Gandhi cap? After all, these were the relations of the ed tors of these very papers who were responsible for these caps as well as the Congress movement the freedom movement, and they are today indifferent to the work done by their fathers and grand fathers, and they are now bringing a bad name to the Party, to the Government, to the Ministers, to even the great leaders of our country, who are great leaders not only in this country but in the entire world, who are respect-But our own people, very small people, ridicule our leaders They make fun of them They ridicule our Gandhi cap They ridicule our Min-They show some Ministers sleeping, some Ministers doing something else They show as it our

Ministers do not understand what is Loing on in the House and they do not know what they are speaking. If they do not know what to speak, how would they be here? They say everything they possibly can Even a student doing some research would make out a sad picture of these papers They condemn our own Government by saying very fantastic, crazy, highly mischievous things I think it should be for the Government to put an end this sort of mischievous pehaviour or these papers. Let me say that these papers will some day regret what they have been doing because they undermine the national interests Naturally from the trends in the press I feel there is a mischievous propaganda going on all over against the Government in order to undermine it and the Government does not seem to bother about it When all this trouble accumulates and the cumulative effect of it is felt after five or ten years, at mat stage we will not be able to mend matters Today these matters can be mended They should be examined by the Government and something uone about it before it is too late when we shall be only feeling sorry and shedding tears That, then, would not be the time for us to put any corrective to these things So today when We see these trends, when we see all these things, let us take action about it Let us go about it in the spirit of the emergency that is there and show that we mean to tackle the task.

Thank you

SHRI BHUPESH GUPTA Deputy Chairman, it is good that this subject has been discussed. It is not possible for me within the time at my disposal to answer every single point which has been sought to be made out by the Members opposite The hon Members opposite were. were, themselves, sharing the between byHome the orchestra played Minister The music came but the tune was set by lin He played it He set the tune as a whether the emergency should remain or not I cannot expect, naturally the hon Members of the Congress Party to [Shri Bhupesh Gupta.] support me openly. But some of them indirectly have done so. Perhaps they are not conscious of the extent to which they have done so. But none the less they have done so.

I am very grateful to the hon. Members, Mr. Vajpayee, our friend, Mr. Dahyabhai Patel, and others who have supported this resolution—Mr. Gaure Murahari, Mr. Kureel and others including Mr. Mani. I counted 14 names of the hon. Members who have clearly supported the demand for ending the emergency.

SHRI SHEEL BHADRA YAJEE: With reservation.

SHRI BHUPESH GUPTA: But you have not supported it, I know that. If I had taken free votes, I would have got this thing passed. It is quite clear. Now let me deal with the arguments. But I should like to concentrate on by the Home the arguments given Minister and by the Prime Minister. First of all, I would like to say that listening to the speeches I felt that we were facing something which I had never known. These speeches would stand in sharn contrast to what was said in November, 1962 when the Proclamation was being discussed in this House and the Home Minister spoke. If you read the speech of the then Home Minister, Shri Lal Bahadur. you would find that that speech stands in sharn contrast to what the hon. Home Minister said in support of it today, about the continuance of the emergency.

Madam, what was the case of Shri Shastri at that time? He was asking for emergency powers because? the situation was grave indeed and the Proclamation said so. At that time the Chinese forces were advancing in huge numbers, as you know, into our territory. Today it is not so Naturally there is a difference in the situation whatever else you may say. The thing which exercised the mind at that time was precisely the situation, when the Chinese forces were coming

and we had to deal with the situation in the sense of army movements and so on. It was at that time not a question of defence production or defence preparation as such. It was a guestion of moving the supplies quickly, moving the Armed Forces quickly. taking prompt action, without waiting for any kind of delays, procedural or administrative. Then there was justification. At that time also similar arguments were given. That was the substance of the arguments which called for according to the Government, the emergency powers. And we gave the emergency powers, all of us. At that time we were all unanimous. Today there is division. Today you can see there is no unanimity over this matter. It may be that that side has more votes. None the less there is division today. That also is an objective reflection of the situation that prevails in the country.

Madam, when Lal Bahadurji, came here the other day he asked us think over the problem. He said the dispute was hanging fire indefinitely and some way should be found to solve it since we are dedicated to the cause of peace. Therefore, we should apply our mind to some peaceful solution of the problem. Earlier when Premier Khrushchev made the proposal to renounce war for settling territorial disputes, we supported it. And in that background the Minister without Portfolio said this thing to which I have referred. Now would he have said this thing in November 1962 or December 1962 or even January or February 1963? He would not have said it. Even though the cease-fire had come, he would not have said it in November or December 1962 or even in January or February 1963, for the simple reason that things were not still clear in the mind, it was not clear which way the things were moving There were still very positive apprehensions of a flare-up which might have necessitated the movement of Armed Forces and other things. Today he does not come to say this thing. And I must remind the hon. Members who spoke on the November Resolution of 1962 that after the Colombo Proposals we passed another Resolution also. You will remember that when we passed that Resolution we passed it on the ground that it was something different from what had been stated in the Resolution passed in November.

Therefore, it is not as if we are today reviewing the situation. We are actually reviewing the situation from time to time. In the meanwhile we had actually passed two resolutions, one at the time of the invasion and another after the Colombo Proposals had been announced and which we had accepted in toto. Now the situation has developed further but in a better direction. Let us not try to deceive ourselves by 4 P.M. ing that it is not so. All other measures that vou taken for the emergency situation, many other measures, have been withdrawn—the restrictions on production, curb on allocation of funds to the various Ministries, etc. We get documents and letters saying that the cut that was imposed in view of the emergency has been restored. Good. It has been restored. In the production sphere, certain curbs were made in order to divert the productive energy to some other channel. These have been restored too. The other day I was reading that now the cement producers will be getting something was restricted or resmore, which trained. Therefore all thesethings happen. By-elections are taking place in the normal way. Therefore this improvement of situation has not been in relation to the border itself. If it were not so, I would have been hard put to defend my position and to sponser my case here. If you take the speeches of the Government leaders, you will find the same not here to-day but they call press conferences and make speeches and in the speeches also they say the same thing. I think we would not be fair to ourselves if we wanted to make out as if it is the same as in November-December 1962. It is not so. From our behaviour, from the various measures that we have withdrawn meanwhile in the intervening period and also because of other developments noted by us in our speeches, we have come to the conclusion that the situation has improved. I think there is no disunity in the country on this matter but why create an artificial divergence with regard to the assessment of the objective situation simply because the Government want the emergency powers to continue? Now here you say 'no fighting for some time'. It is not for some time, for sixteen months there is no fighting. important, a material That is very point in the situation. The emergency was declared not because of a mere threat but because of a grave threat as a result of external aggression, as you put it in the declaration itself. Today you cannot say, whatever may be your assessment with regard to other matters or your assessment of intentions or other things. You do not say this. Therefore I think it has to be viewed from that angle. After our debate last time, the Indian Express wrote an editorial and it said: "Where emergency"? That was the is the title.

SHRI SHEEL BHADRA YAJEE: That is a capitalist paper.

SHRI BHUPESH GUPTA: It wrote on 12th February:

"But there can be no two opinions that to-day, 15 months after its proclamation, the emergency lies dead on the floor and that all that it needs is a decent burial."

This is what the Indian Express wrote. Then it went on to say:

"Apart from the prevailing tension with Pakistan on the one hand, and China on the other, it cannot in all conscience be claimed by the Government that the threat to the country's security, however potential is immediate."

[Shr Bhupesh Gupta.] The third point this paper made was:

"It is to be hoped that when the Raiva Sabha debate on the subject is resumed a fortnight hence, Home Minister Nanda will take a realistic view of the situation."

This is what was written. Other editorials have also appeared. I have got a subsequent editorial from the 'Times of India' on the President's Address which was written also after the emergency on 'Incompetence'that was the title. They are also making fun of the proposed Eighteenth Amendment Bill and related matters connected with the emergency. Therefore other papers also wrote like that. I am not giving the quotations from the paper because it is well known in the country that the press has been reacting to it in a particular way. It shows that the volume of public opinion is against it. Do you mean to say that all of us on this question, Mr. Goenka's paper, Mr. Sahu Jain's paper and all other papers, have gone wrong? No. Understand this position. You take sometimes these publications as signs of public opinion. Therefore I say, there is no fighting today for the last 16 months. There is no fight and we should feel happy about it. Mr. Krishan Dutt was brandishing his sword but his Prime Minister is not doing it. I do not know why he is doing it Certainly do not try to put vour policy to discredit. I do not think the Prime Minister will like or even Mr Nanda will like it. Even while speaking on this subject he did not say that the danger has increased. (Interruptions). Yes. Pakistan has got in now. Then say that the Pakistani thing is there. Issue another proclamation, make another speech, start it all afresh

SHRI SHEEL BHADRA YAJEE: Very funny argument.

SHRI BHUPESH GUPTA: But the emergency was proclaimed to deal with a situation arising out of a certain external aggression, in certain parts of our country. It was not because of the fact that Pakistan was receiving huge arms aid from the U.S.A. If that was so, then we should have proclaimed an emergency here as soon as the Arms Aid Agreement between Pakistan and the U.S.A. was signed in 1954. In fact we did We did not do it. not declare an emergency in the whole country even in 1948 when one-fourth or one-third of Kashmir was taken. Even to-day, between 1948 and 1962, in that period, aggression had continu ed there in one-third of Jammu and Kashmir embracing a population one million people-arms had been accumulated there under the Military Everything was there constituted a threat that way you did not declare a state of emergency. In fact we did not this matter at all from the point of view of proclamation of emergency in this House. The whole thing was felt necessary because of the development in 1962 October-November. Let us see whether from that angle it is there or whether the situation has changed for the better. It has changed for the better, there is no doubt about it. Everybody saws that the emergency now remains in force only for use of the D.I.R against the Opposition or some such thing. Therefore I cannot agree. Is this the assessment of political leadership of the country, of the Government that they are expecting an immediate attack, a resumption of military operations? No, it is not so. Then the picture would have been different, then the picture would have entirely changed, the attitude would have been different and many things would have been done. Therefore you are not even making that assessment. Whatever you may say here to score a debating point, your assessment of the situation is, whether you are right or wrong is a different matter, that the situation has improved from the point of view of the immediate threat of resumption of armed aggression.

Therefore I say that is not right. Here Mr. Nanda gave so many things about lands and all that Now you see

what he says. It is used for military acquisition and requisitioning of lands but actually they are derequisitioning lands which they took on the declaration of the emergency. They are passing orders derequisitioning them. We know this. Therefore you cannot blow hot and cold. If we say that for the acquiring of land for firing practice we need the emergency powers, people laugh at us as if in England France and other countries people do not have artillery or firing practice at all. They do not have their children shooting air-guns in their backyards, They too have artillery guns as we have and they do practise but they do not need emergency powers for that. These are, therefore, lame excuses. The only excuse is this that the Congress Party and the Government need the emergency in order to persecute the people. whatever they may say here. Here I was pointing out Prof. Lal's 'Gur Satyagraha'. He was bring. ing some gur to Delhi. He was apprehended under the D.I.R. and put in jail. Which border was he threatening? I must know it from the Govern. ment.

SHRI A. B. VAJPAYEE: U.P.- Delhi border.

BHUPESH GUPTA: U.P.s Delhi border was threatened by Prof. Lal carrying half a seer of gur? There should be a limit to a ridiculous approach to public affairs. This is what Now anybody you may find I sav. whom you want to arrest for the defence of the country under the D.I.R.

Now this is all absolutely wrong. Actually, they have no case. Emergency means more power for the bureaucracy, emergency means more power for the Ministers. emergency means more power to issue threats to the democratic rights and liberties of the people, emergency means a sword in the hands of the ruling party to brandish over the heads of the opposition parties and emergenc reans that when the elections take place you can go and tell the people that if they

voted against you, then the Defence of India Rules would be used as has been done in some parts of the country. This is called emergency. Have you taken emergency powers for increasing production? Have you used it for controlling prices? On every count you have failed. You should not only revoke this emergency but should pay compensation to the country for having misused power and having failed in manner. That is what I say. There should be some sense of proportion. We do not need all these things for increasing agricultural production. which has gone down like anything. Everything has gone down. Almost all the commodities have shown a decline in production. You could not compel them to improve the production; you could not use the emergency powers to compel the employers to distheir responsibilities. charge have miserably failed in that sphere but when it came to the workers and the legitimate demands and rights of you had used the workers. powers.

Madam Deputy Chairman, some people have said that I speak because some of our people are in jail. Naturally I am much concerned about Even today we have got fourteen of our comrades in jail in Maharashtra including Com. Ranadive, a member of the Central Council, Mr. Parulekar, another member of the National Council and Mrs. Parulekar who is a veteran woman worker of Maharashtra. They are all in jail and three times they were released because the orders were found not to be valid but everytime they were released, instead of releasing them, Government had them rearrested by what they called removal of the technical error. The High Court says that their detention $i_{\rm S}$ illegal State Governbut again the ment passes the same order. Now, is that the way to treat the people? they Having failed in this, doing something more. In Uttar Pradesh, six people are in detention; in Bengal there are two people in detention, belonging to our Party, and in

[Shri Bhupesh Gupta.] Tripura twentynine people, the entire opposition, is in jail. have got a telegram here which says that the two M.Ps. from Tripura lodged in Hazaribagh jail are on hungerstrike. They were here at that time and within four days of their reaching their place, they were arrested. I should like the Government to prove anything against them but they have nothing. The entire opposition is in jail; who is, I would like to know, threatening Tripur, at the moment. Tripura is threatened by something else, some intrusion there by the Pakistani armed forces. Are you arresting them for that also? this. Are our should like to know comrades in Tripura in prison because something has developed between Pakistan and India? Then, say so. Our only crime was that in the Third General Elections, we captured both the Lok Sabha Seats from Tripura forming fiftyone per cent. of the votes, the majority of the votes, and in the Assembly we have just the same number. All the leaders of Tripura are in jail today.

Appointment of a

This is not the only ground on which I demand revocation of emergency even though that in itself would be an important enough reason. I am glad Mr. Ariun Arora and Tariq supported the release of the detenus. Emergency, I say, should be revoked for the sake of democracy, for the sake of constitutional principles. for the sake of goodness in public life, for morality. I think that if they believe in continuing this kind of thing and develop a habit of emergency, there will be less and less of difference between us and the dictatorial regimes. militarist regimes which we condemn, and we shall be more or less, acclimatised as Mr. Hare Krushna said in the other House, to a regime of negation of democracy. Therfore, plead with this House that this emergency should be ended. There is no need for it from the point of view of the country and certainly it needs to be revoked from the point of view of the country. democracy and our public life.

agriculture

Commission on

THE DEPUTY CHAIRMAN: The question is:

"This House is of opinion that having regard to the improved situation in the country the state of emergency should now be ended."

The motion was negatived.

RESOLUTION RE APPOINTMENT OF A COMMISSION ON AGRICUL-TURE

SHRI N. SRI RAMA REDDY (Mysore): Madam, with your permission, I would like to move the following Resolution:

"This House is of opinion that Government should appoint a Commission on Agriculture (on the pattern of the Royal Commission on Agriculture of 1926-28) consisting of members representing both Houses of Parliament and experts on agriculture to enquire into the problems of agricultural research, agricultural development and agricultural education in the country, with particular reference to soils, implements, manures, seeds, irrigation, pesticides, improvement of cattle for more milk, sheep, poultry and other economic livestock, and to report on the ways and means of catching up with the progress of other advanced countries. especially in the matter of agricultural productivity."

VICE-CHAIRMAN (SHRI M. THE GOVINDA REDDY) in the Chairl

Mr: Vice-Chairman, it is well known that agriculture is the premier industry of India. Nearly seventy or eighty per cent. of the people are following the agricultural occupation and more than eighty to eighty-five per cent. of the people are depending directly or indirectly upon agriculture. Therefore, if agriculture shows any setback in its development, in its growth, greatest then that will be the tragedy of this country. Therefore, it